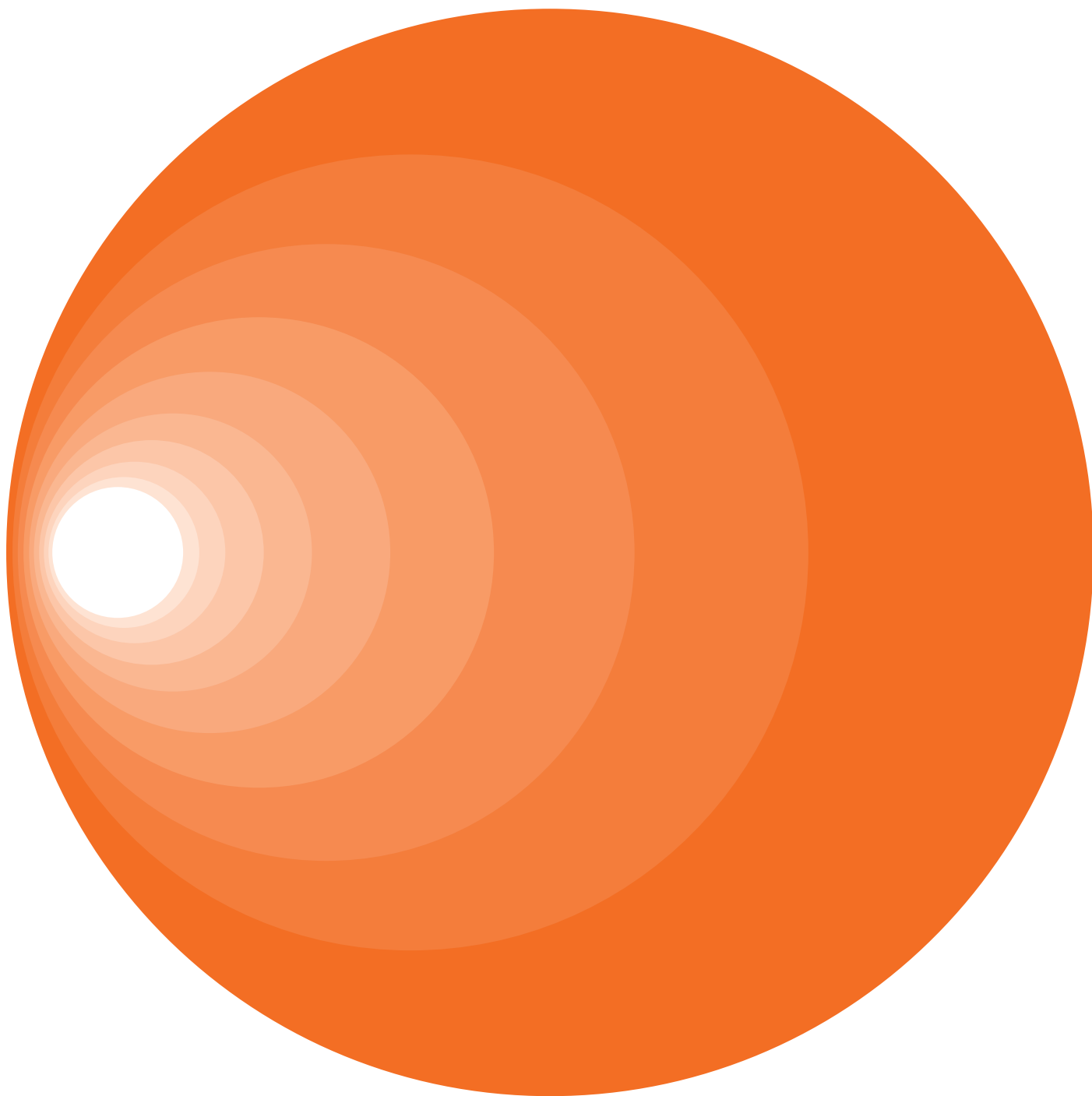

Funded by the
European Union

**PODRŠKA ŽRTVAMA ORUŽANOG
NASILJA NA ZAPADNOM BALKANU:
KRATAK PREGLED I PREPORUKE**

Ova publikacija predstavlja skraćenu verziju istraživanja koje je SEESAC, u saradnji sa Viktimološkim društvom Srbije, sproveo od maja do septembra 2024. Informacije u izveštaju zasnovane su na pravnom okviru važećem u vreme kada je istraživanje završeno. Ovaj kratak pregled integriše podatke i analize iz istraživanja, dopunjene podacima iz Monitora oružanog nasilja i relevantnom literaturom o oružanom nasilju, pravima žrtava i uslugama za direktne i indirektne žrtve. Preliminarne preporuke, formulisane na osnovu sveobuhvatnog pregleda dokumentacije i prvog empirijskog istraživanja, predstavljene su na kraju ovog dokumenta.

Centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi (South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons – SEESAC) je zajednička inicijativa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (United Nations Development Programme – UNDP) i Saveta za regionalnu saradnju (Regional Cooperation Council – RCC), podržanih od strane Evropske Unije (EU), čiji je cilj jačanje lokalnih i regionalnih kapaciteta za kontrolu i suzbijanje širenja i zloupotrebe malokalibarskog oružja i lakog naoružanja, kako bi se unapredila stabilnost, bezbednost i razvoj u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi.

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku pomoć Evropske Unije, kroz projekat *Podrška suzbijanju nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem (SALW) na Zapadnom Balkanu* koji se finansira kroz Instrument za pretprijetnu pomoć (IPA II).

Kontakt za dalje informacije:

Šefica kancelarije SEESAC

Bulevar Zorana Đinđića 64, 11000 Beograd, Srbija

Tel: +381 11 415 5300

www.seesac.org

Urednica: Vesna Cipruš

Prevod i lektura: Irena Žnidaršić Trbojević

Dizajn i prelom: Methods Consulting

ISBN-978-86-7728-403-9

© SEESAC 2025 – Sva prava zadržana

Izjava o odricanju od odgovornosti: Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove UNDP-a, Saveta za regionalnu saradnju, ni Evropske Unije. Upotrebene odrednice i prezentacija materijala u ovoj publikaciji ne podrazumevaju izražavanje stavova od strane UNDP-a, RCC-a ili EU, u pogledu 1) pravnog statusa bilo koje države, teritorije ili oblasti, njihovih nadležnih organa ili oružanih grupa, ili 2) obeležavanja njihovih granica i zona razgraničenja.

Izrazi zahvalnosti

Kvalitativna analiza zasniva se na dragocenim uvidima osoblja službi za podršku žrtvama u raznim institucijama jurisdikcija Zapadnog Balkana, uključujući pravne stručnjake, psihologe, socijalne radnike, i ostale osobe koje pružaju stručnu podršku žrtvama radeći u javnim institucijama i organizacijama civilnog društva. Posebno se zahvaljujemo konsultantkinjama SEESAC-a iz Viktimološkog društva Srbije: dr Sanji Čopić, dr Mirjani Dokmanović, Jasmini Nikolić, Milici Luković Radaković i Mireli Osmanović, koje su sačinile preliminarni izveštaj na osnovu stručne analize podataka dobijenih iz šest jurisdikcija Zapadnog Balkana, kao i njihovim saradnicama, koje su radile na prikupljanju podataka u jurisdikcijama obuhvaćenim ovim istraživanjem: Valmori Gogo, Dajani Dobrozi, Gentiani Murati, Maji Raičević i prof. dr Nataši Peovskoj. Finalnom sadržaju publikacije značajno su doprineli i drugi članovi i članice SEESAC tima: Alain Lapon, Juliana Buzi, Dragan Božanić, Tatjana Višacki, i Violeta Gaši.

SADRŽAJ

AKRONIMI I SKRAĆENICE	5
REZIME	6
1. UVOD	11
1.1. Specifičan uticaj oružanog nasilja	12
1.2. Oružano nasilje: pretnja bezbednosti i razvoju	13
2. MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR	21
2.1. Normativni okvir fokusiran na prava žrtava	21
2.2. Prava žrtava navedena u ključnim regionalnim pravnim instrumentima	24
2.3. Normativni okvir za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja	30
3. PREGLED ZAKONSKIH OKVIRA U JURISDIKCIJAMA ZAPADNOG BALKANA	33
3.1. Pravna definicija pojma „žrtva“ – zajedničke karakteristike	33
3.2. Specifični pristupi po jurisdikcijama	34
3.3. Prava žrtava oružanog nasilja: Početna analiza	36
3.3.1. Zajedničke karakteristike identifikovane širom regiona	36
3.3.2. Specifične karakteristike po jurisdikcijama	36
4. EMPIRIJSKI UVIDI U PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA NA ZAPADNOM BALKANU	40
4.1. Pružaoci usluga podrške žrtvama: status, misija i kapaciteti	41
4.2. Kratak pregled podrške žrtvama tokom 2023. godine	43
5. IZAZOVI I PERSPEKTIVE U PRUŽANJU PODRŠKE ŽRTVAMA ORUŽANOG NASILJA ...	45
6. PREPORUKE	49
REČNIK POJMOVA	54
LITERATURA	57

AKRONIMI I SKRAĆENICE

AVMP | Armed Violence Monitor Platform (Platforma za praćenje oružanog nasilja)

SE | Savet Evrope

OCD | Organizacije civilnog društva

EU | Evropska unija

ITI | International Tracing Instrument (Međunarodni instrument za praćenje)

OEBS | Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

RCC | Regional Cooperation Council (Savet za regionalnu saradnju)

SALW | Small Arms and Light Weapons (malokalibarsko i lako oružje ili malo oružje i lako naoružanje)

SEESAC | Centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi

PoA | Program akcije za sprečavanje, borbu i iskorenjivanje ilegalne trgovine malim i lakim oružjem (SALW)

UNDP | Program Ujedinjenih nacija za razvoj

UN | Ujedinjene nacije

VDS | Viktimološko društvo Srbije

REZIME

Ova publikacija predstavlja ključne nalaze istraživanja koje je sproveo SEESAC, u saradnji sa Viktimološkim društvom Srbije, a obuhvatilo je šest jurisdikcija na Zapadnom Balkanu: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo¹, Severnu Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju. Sprovedeno od maja do septembra 2024, ovo istraživanje težište stavlja na jednu veoma važnu, ali nedovoljno istraženu oblast: usluge podrške za žrtve oružanog nasilja van konteksta oružanog sukoba. Ovo istraživanje predstavlja prvi pokušaj sticanja uvida u glavne karakteristike takvih usluga u regionu Zapadnog Balkana.²

Na globalnom, a i na regionalnom nivou, oružano nasilje i dalje predstavlja značajan izazov. Ono utiče na društveno blagostanje i ljudski razvoj. Podaci SEESAC-ove [Platforme za praćenje oružanog nasilja](#) pokazuju izražene rodne razlike na Zapadnom Balkanu. Muškarci su nesrazmerno pogođeni oružanim nasiljem i čine većinu, kako žrtava, tako i učinilaca. Samo u 2024. godini, muškarci su činili 80% svih žrtava u slučajevima u kojima je pol bio naveden, što čini veliku većinu smrtnih slučajeva od vatrenog oružja. Muškarci se dominantno pojavljuju i u slučajevima povreda, što odražava veću izloženost teškim fizičkim povredama. Incidenti povezani sa pretnjama otkrivaju nešto drugačiju dinamiku: dok muškarci i dalje prednjače, žene se suočavaju sa nesrazmerno visokim udelom pretnji vatrenim oružjem u odnosu na njihovu ukupnu zastupljenost. Muškarci su činili 98% učinilaca u incidentima uz upotrebu vatrenog oružja. Taj procenat ostao je stabilan tokom vremena, dok su žene činile 20% žrtava i samo 2% učinilaca. Razmere nasilja počinjenog vatrenim oružjem očigledne su u celom regionu: tokom 2024. godine desilo se 113 ubistava, 358 ljudi je povređeno, a 387 ih je bilo u situaciji da im se pretilo vatrenim oružjem. Oružano nasilje pretežno pogađa mlađe odrasle uzrasta od 19 do 35 godina.

Nasilje u porodici dovelo je do najvećeg broja smrtnih slučajeva u svim kontekstima i nesrazmerno je pogađalo žene. Od 2019. do 2024. godine, broj incidenata sa vatrenim oružjem u porodičnom okruženju stalno je rastao – ukupno povećanje u tem periodu iznosilo je 81%. Tokom istog perioda, broj žrtava porastao je za 85%. Udvostručio se broj incidenata uz upotrebu vatrenog oružja u kojima su učestvovali intimni partneri, a žene su činile 98% svih žrtava u evidentiranim slučajevima. Dakle, iako je broj incidenata nasilja u porodici koji uključuju vatreno oružje bio daleko manji od onih u

1 Za Program Ujedinjenih nacija za razvoj, podrazumeva se da je pozivanje na Kosovo u kontekstu rezolucije 1244 (1999) Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Za Evropsku uniju, ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SBUN 1244/99 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

2 Ova publikacija integriše podatke i analize iz originalne studije, dopunjene uvidima iz Monitora oružanog nasilja i aktuelne akademske literature. Informacije o pravnom okviru koje su navedene odražavaju stanje u vreme završetka studije. Treba napomenuti da je veći deo teksta u ovom Pregledu preuzet iz neobjavljene istraživačke studije SEESAC-a *Western Balkans Armed Violence Victim Support Analysis, conducted through the Victimology Society of Serbia (Analiza podrške žrtvama oružanog nasilja na Zapadnom Balkanu)*, koju je sproveo Viktimološko društvo Srbije. Citati u sledećim fusnotama preuzeti su doslovno: 7,8, 22-24, 36, 38-40, 43, 47, 55, 56, 62-65.

kontekstima kriminala, javnim sukobima ili neutvrđenim pucnjavama, oni su za posledicu imali najveći broj smrtnih slučajeva, što nasilje u porodici čini najsmrtonosnijim kontekstom za žene kada je upotrebljeno vatreno oružje.³

Podaci ukazuju na potrebu za ciljanim intervencijama kako bi se rešio problem oružanog nasilja, uz istovremeno obezbeđivanje pristupa odgovarajućim uslugama za žrtve. Uprkos značajnom napretku koji su jurisdikcije Zapadnog Balkana postigle u jačanju kontrole malokalibarskog i lakog oružja (SALW) i suzbijanju oružanog nasilja, pitanje usluga podrške žrtvama još nije rešeno na sistematičan i sveobuhvatan način.

Žrtve zločina – uključujući žrtve nasilja počinjenog vatrenim oružjem – imaju pravo na podršku koja zadovoljava njihove različite potrebe, a ne samo one vezane za krivično gonjenje nasilnika. Istorijski gledano, društveni i politički fokus pretežno je bio na izricanju kazne učiniocu.⁴ U skorije vreme, kreatori javnih politika sve više prepoznaju da je sveobuhvatna podrška žrtvama neophodna za pravedan i delotvoran sistem pravosuđa.

Podrška žrtvama nasilja regulisana je nizom međunarodnih i regionalnih pravnih instrumenata. Posebno su važne Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći i Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. o utvrđivanju minimuma standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela (Direktiva o pravima žrtava), koje pružaju osnovu za razumevanje prava žrtava. Ovi instrumenti nalažu da usluge podrške treba da budu dostupne žrtvama pre, tokom i u odgovarajućem periodu nakon krivičnog postupka, bez obzira na formalno prijavljivanje ili pravni status. Te usluge treba da obezbede da žrtve budu u središtu pažnje. Usluge moraju da budu dobro usmerene i integrisane, tako da se izbegne opasnost od ponovne viktimizacije, sekundarne viktimizacije, zastrašivanja, pretnji ili potencijalne odmazde. Prema Direktivi o pravima žrtava, službe podrške žrtvama treba da obrate posebnu pažnju na konkretne potrebe onih žrtava koje su pretrpele značajnu štetu zbog težine krivičnog dela. Ovaj zahtev je posebno relevantan s obzirom na teške posledice oružanog nasilja za sve neposredne i posredne žrtve oružanog nasilja.

Podizanje svesti o pravima žrtava je od presudnog značaja, posebno među stručnjacima u institucijama i službama koje obično nisu primarno fokusirane na podršku žrtvama. Policija i pravne službe igraju značajnu ulogu u oblikovanju percepcije žrtava o dostupnoj podršci, posebno nakon zločina. Pošto se često percipiraju kao jedinstven sistem, negativno iskustvo sa jednim delom sistema, kao što je policija, može dovesti do odustajanja od drugih usluga podrške.

Iako u šest jurisdikcija Zapadnog Balkana obuhvaćenih ovim istraživanjem postoji jasna posvećenost podršci žrtvama, postizanje pune usklađenosti sa međunarodnim i standardima EU i dalje predstavlja proces koji zahteva posebnu pažnju. Žrtve incidenata počinjenih vatrenim oružjem na Zapadnom Balkanu uglavnom imaju isti pravni status kao i žrtve drugih krivičnih dela, što može dovesti do previda pri pružanju odgovarajućih usluga. U okviru regiona i dalje postoji nedosledna pravna definicija „žrtve“, koja nije u potpunosti usklađena sa Direktivom EU o pravima žrtava. Ona ne obuhvata u potpunosti posredne žrtve, kao što su članovi uže porodice i izdržavana lica, kako je definisano

³ SEESAC (2025). *Firearm incidents in the context of domestic violence – Western Balkans, 2019–2024 (Incidenti uz upotrebu vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja – Zapadni Balkan, 2019–2024)*. Dostupno na: [IN_FOCUS_Domestic_violence_Western_Balkans_2019-2024_w.pdf](#)

⁴ Važno je prepoznati da bi prestupnicima trebalo pružiti mogućnosti za rehabilitaciju kao sredstvo za sprečavanje recidiva. Međutim, pitanje rehabilitacije je van okvira ovog pregleda.

međunarodnim standardima.⁵ Osim toga, postojeći regionalni okvir za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja samo u ograničenoj meri pominje žrtve i nedostaje mu eksplicitno pominjanje potrebe za namenskim uslugama za one koji su pogođeni oružanim nasiljem. S obzirom na to da je osoblje sektora bezbednosti najčešće prvo koje interveniše u incidentima koji uključuju upotrebu vatrenog oružja, ključno je da politike i prakse kontrole malokalibarskog i lakog oružja integrišu perspektivu prava žrtava kako bi se obezbedilo blagovremeno i adekvatno pružanje informacija, kao i sprečavanje ponovne viktimizacije i sekundarne viktimizacije.

Usluge podrške žrtvama u regionu pružaju raznovrsne javne institucije, organizacije civilnog društva (OCD) i nezavisne agencije. Nekoliko ključnih izazova ometa adekvatno pružanje podrške žrtvama vatrenog oružja. Među njima su: nedostatak usluga posebno prilagođenih jedinstvenim potrebama žrtava oružanog nasilja, fragmentiranost postojećih sistema podrške žrtvama i nedosledno prikupljanje podataka specifičnih za ovaj oblik nasilja. Finansijska ograničenja predstavljaju značajnu prepreku, posebno za OCD pružaoce usluga, jer takve organizacije velikoj meri zavise od nesigurnog projektnog finansiranja.⁶ Štaviše, OCD su retko uključene u konsultacije o kreiranju politika u vezi sa kontrolom malokalibarskog i lakog oružja i uslugama podrške žrtvama.

Kako bi se poboljšali i dostupnost i kvalitet podrške žrtvama vatrenog oružja, na kraju ove publikacije dat je skup preporuka. Potrebno je ažurirati postojeće pravne i strateške okvire kako bi se u potpunosti uskladili sa međunarodnim standardima. To uključuje usvajanje sveobuhvatne definicije „žrtve“ koja obuhvata i neposredne i posredne žrtve, obezbeđivanje dosledne terminologije i uspostavljanje jasne zakonske obaveze za javne institucije da olakšaju upućivanje na usluge podrške žrtvama.

Osim toga, ključno je sprovesti održive i pristupačne programe obuke i izgradnje kapaciteta za stručnjake u svim relevantnim sektorima, počevši od policije, koja je često prva tačka kontakta za žrtve, ali i zdravstvenih radnika, stručnjaka iz sektora pravosuđa i relevantnih OCD. Ovi programi trebalo bi da poboljšaju razumevanje prava žrtava u nadležnim službama za reagovanje i kod pružalaca usluga i da ih opreme odgovarajućim veštinama za procenu i rešavanje jedinstvenih potreba žrtava nasilja uz upotrebu vatrenog oružja i njihovih porodica.

Od vitalnog je značaja napraviti čvrste okvire za praćenje i evaluaciju, uz sistematsko, prikupljanje adekvatno razvrstanih podataka o neposrednim i posrednim žrtvama nasilja vatrenim oružjem.

Najzad, negovanje regionalne saradnje među jurisdikcijama Zapadnog Balkana ključno je za razmenu dobrih praksi, uz korišćenje postojećih mreža sektora bezbednosti kako bi se olakšalo i ubrzalo usklađivanje sa međunarodnim standardima za podršku žrtvama.

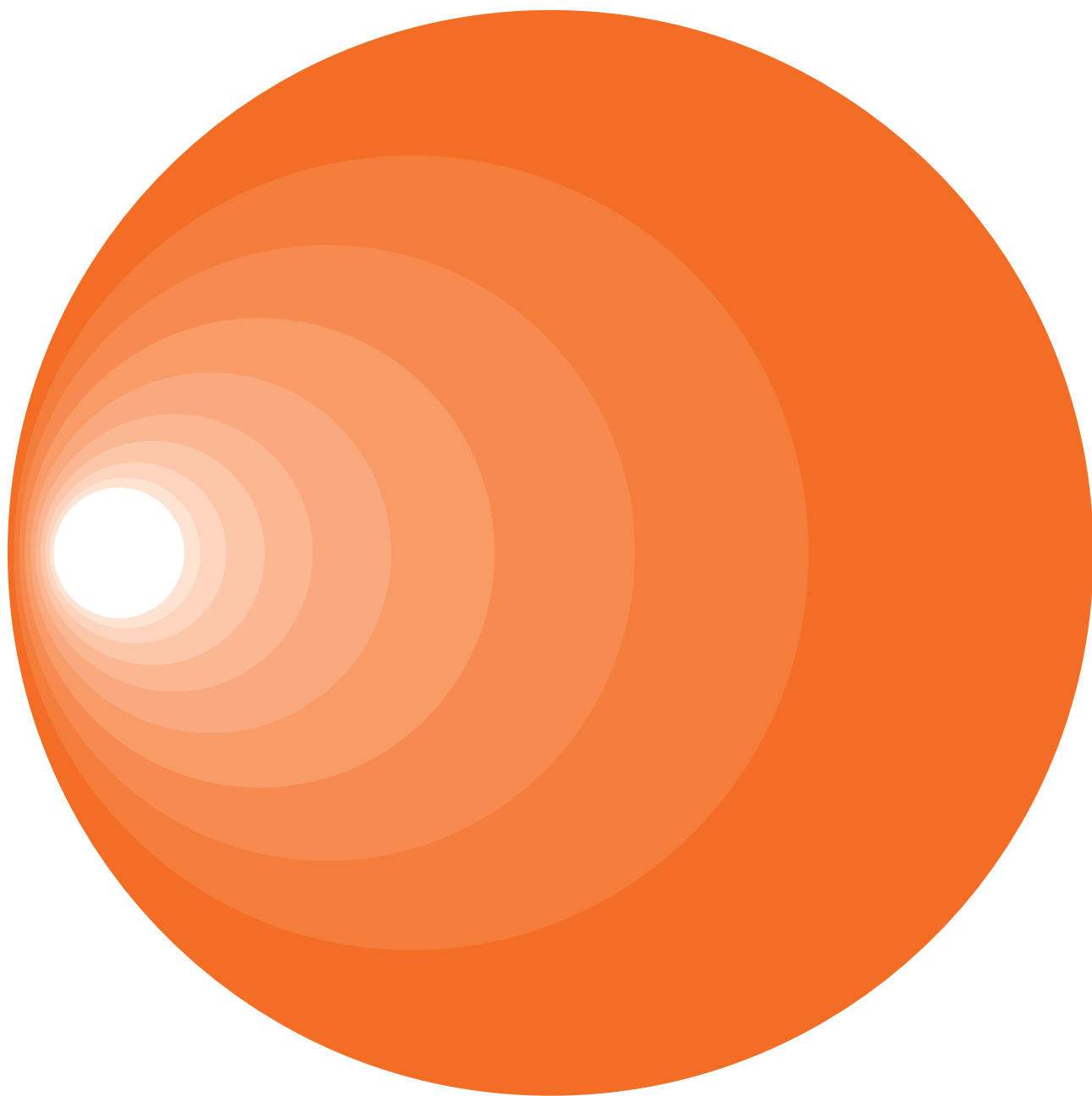
Kroz proaktivno ažuriranje pravnih okvira, jačanje institucionalnih kapaciteta, zalaganje za održivo finansiranje pružalaca usluga, obezbeđivanje pristupa specijalizovanoj obuci i negovanje međuinstitucionalne i regionalne saradnje, jurisdikcije Zapadnog Balkana biće u dobroj poziciji da postepeno uspostave sveobuhvatniji sistem podrške usmeren na žrtve i zasnovan na traumi za sve osobe pogođene oružanim nasiljem, koji je u potpunosti usklađen sa Direktivom EU o pravima žrtava.

⁵ Iako Direktiva o pravima žrtava nije pravno obavezujuća za države koje nisu članice, usklađivanje sa pravnim tekovinama EU, koje uključuju ovu direktivu, je uslov za članstvo u EU.

⁶ Više o ulozi OCD i pitanjima vezanim za održivost usluga žrtvama koje pružaju OCD videti u: Nikolić-Ristanović, V., Čopić, S., Nikolić, J., Šaćiri, B. (2018) *Podrška žrtvama u izabranim državama Balkana: Komparativna perspektiva*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije
Dostupno na: [Podrška_Žrtvama_Analiza.indd](#)

Ovaj Pregled počinje **Uvodom** koji opisuje različite karakteristike i uticaje oružanog nasilja. U njemu su predstavljeni najnoviji podaci sa Zapadnog Balkana, uz isticanje relevantnosti i blagovremenosti istraživanja usmerenih na podršku žrtvama oružanog nasilja. **Drugo poglavlje** opisuje međunarodni normativni okvir relevantan za podršku žrtvama, uključujući ključne direktive EU, a daje i kratak pregled međunarodnih i regionalnih okvira za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja, procenjujući u kojoj meri oni uključuju aspekte podrške žrtvama. **Treće poglavlje** istražuje relevantni pravni okvir unutar jurisdikcija Zapadnog Balkana, ističući neusklađenosti sa međunarodnim standardima. **Četvrto poglavlje** predstavlja indikativne nalaze iz empirijskog istraživanja sprovedenog u šest jurisdikcija Zapadnog Balkana, ukazujući na ključna pitanja vezana za podršku žrtvama, kako ih vide pružaoci usluga. **Peto poglavlje** sumira glavne izazove u pružanju usluga. Najzad, **šesto poglavlje** nudi skup praktičnih preporuka izvedenih iz nalaza istraživanja i dodatni pregled aktuelne literature.

UVOD

1. UVOD

Oružano nasilje može se definisati kao namerna, zaprećena ili stvarna upotreba oružja u cilju usmrćivanja ili povređivanja. Može imati mnogo oblika, od političkog, preko kriminalnog, do međuljudskog nasilja, i javlja se u širokom spektru konteksta. Ključno je napomenuti da ono ide dalje od fizičkog povređivanja i uključuje psihosocijalne posledice, kao i to da ima sveprisutni negativni uticaj na razvoj.⁷

Kao višeslojni fenomen, oružano nasilje ima duboke posledice ne samo u situacijama oružanog sukoba, već i u kontekstima organizovanog i sitnog kriminala, nasilja između intimnih partnera i porodice, nasilja bandi i drugih oblika međuljudskog nasilja – koji se često javljaju u inače mirnim društvima. Efekat zloupotrebe malokalibarskog i lakog oružja (SALW) je razoran za žrtve, njihove porodice i njihove zajednice. Kada se nepravilno čuva, SALW može da ugrozi decu i druge koji dođu u kontakt s njim. Kada se široko zloupotrebljava u određenoj oblasti, može prouzrokovati značajne negativne posledice po živote, opstanak i zdravlje pojedinaca, porodica i zajednica i može stvoriti sveprisutno okruženje straha i nesigurnosti koje ometa blagostanje i održivi ljudski razvoj.⁸

Kao nosioci dužnosti, jurisdikcije su prema međunarodnim pravnim okvirima obavezne da sprovedu preventivne mere i pružaju sveobuhvatnu podršku žrtvama, njihovim porodicama i svima onima koji su pogođeni oružanim nasiljem. Osnovni aspekt ove podrške je pravo žrtve na poverljive, besplatne usluge podrške žrtvama, dostupne pre, tokom i u odgovarajućem vremenskom periodu nakon krivičnog postupka, bez obzira na formalno prijavljivanje ili pravni status. Ove usluge treba da budu geografski dostupne i da se prošire na posredne žrtve, kao što su članovi porodice, uključujući decu. One su ključne za omogućavanje žrtvama da ostvare svoja prava, uključujući dobijanje hitne medicinske pomoći, odgovarajuće psihološke podrške i informacija, ili upućivanje na druge specijalizovane usluge, kao što su bezbedan smeštaj kada je to potrebno i prilagođena podrška za ranjive žrtve.⁹

Kako bi dao početni pregled postojećih usluga za podršku žrtvama u jurisdikcijama Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju, Crnu Goru, Severnu Makedoniju, Kosovo, Bosnu i Hercegovinu i Albaniju, SEESAC je, u saradnji sa Viktimološkim društvom Srbije – VDS), sproveo istraživanje koje predstavlja prvi pokušaj regionalne analize ove vrste.¹⁰ Primarni cilj empirijskog istraživanja bio je da se stekne uvid u trenutno

⁷ Report of the UN Secretary General. *Promoting development through the reduction and prevention of armed violence (Izveštaj Generalnog sekretara UN. Promovisanje razvoja kroz smanjenje i sprečavanje oružanog nasilja)*. New York, 2009.

⁸ United Nations Coordinating Action on Small Arms (CASA) (2015). *International Small Arms Control Standard. National regulation of civilian access to small arms and light weapons* (Kordinaciona akcija Ujedinjenih nacija za malokalibarsko oružje. *Međunarodni standard kontrole malokalibarskog oružja. Nacionalna regulativa civilnog pristupa malokalibarskom oružju i lakom naoružanju*).

⁹ Sveobuhvatna lista svih usluga koje bi trebalo da budu dostupne u skladu sa međunarodnim standardima data je u drugom poglavlju.

¹⁰ Istraživanja o uslugama za žrtve oružanog nasilja su oskudna na globalnom nivou, uključujući i unutar EU. Iako je VDS, 2018, sproveo komparativnu analizu pravnih okvira u pet jurisdikcija (Ristanović-Nikolić, V. *Podrška žrtvama u izabranim državama*

stanje dostupnih mehanizama podrške i identifikuju postojeći nedostaci, čime bi se postavila osnova za preporuke zasnovane na dokazima za jačanje usluga za podršku žrtvama. Podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika distribuiranog državnim institucijama, nezavisnim agencijama i odabranim OCD. Anketa je postigla stopu odgovora od preko 41%, što je rezultiralo konačnim uzorkom od 182 subjekta. 58% njih bile su državne institucije.

Obavljena je analiza prikupljenih podataka kako bi se formulisali nalazi. Treba napomenuti da empirijske podatke predstavljeni u ovom kratkom pregledu ne treba smatrati konačnim zbog neujednačenih stopa odgovora institucija i OCD u šest jurisdikcija. Iako nisu konačni, ovi podaci pružaju indikativne uvide koji su, zajedno sa sveobuhvatnim pregledom relevantne literature, doprineli formulisanju preporuka predstavljenih na kraju pregleda.

1.1. Specifičan uticaj oružanog nasilja

Iskustvo žrtava oružanog nasilja odlikuju razorne i široko rasprostranjene smrtonosne i nesmrtonosne posledice incidenta povezanih sa vatrenim oružjem. Nesmrtonosne povrede od vatrene oružja mogu prouzrokovati značajnu i trajnu štetu po fizičko zdravlje i egzistenciju pojedinaca. Prisustvo i dostupnost vatrene oružja jesu dobro prepoznati faktori rizika za nasilje u porodici.¹¹

Kad neko doživi nasilni zločin – kao što je nasilje povezano sa vatrenim oružjem – od ključne je važnosti zadovoljiti njegove ili njene različite potrebe, ne samo one koje se odnose na ishode krivičnog gonjenja. Ovo je posebno važno s obzirom na to da se ne mogu svi slučajevi krivično goniti, zato što je, na primer, učinilac je preminuo, nalazi se na slobodi ili je maloletan. Uz to, mnogi slučajevi ostaju neprijavljeni. Prema nedavnom istraživanju Agencije EU za osnovna prava, žrtve se uzdržavaju od prijavljivanja zbog straha da im se neće verovati, zbog nedostatka poverenja u policiju ili pravosudne institucije i straha od odmazde ili dalje viktimizacije.¹² Empirijski podaci na uzorku od preko 110.000 ispitanika pokazuju da određene grupe žrtava, kao što su žene žrtve nasilja od strane intimnog partnera, nasilje retko prijavljuju policiji. Policiji je prijavilo 13,9% žrtava fizičkog nasilja ili pretnji, ili seksualnog nasilja od strane bilo kog učinioca tokom njihovog života.¹³ Prema istraživanju Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) o nasilju nad ženama, procenat žena koje nasilje prijavljuju još je manji u Jugoistočnoj Evropi.¹⁴ Ovo OEBS-ovo istraživanje dokumentovalo je da čak i nakon najozbiljnijih incidenta fizičkog i/ili seksualnog nasilja, policija u većini slučajeva nije bila obavještena. Štaviše, žrtve znatno češće prijavljuju svoje najteže incidente kada ih počinio osoba

Balkana: Komparativna perspektiva), ova studija koju je naručio SEESAC je prva koja kombinuje pregled pravnih okvira sa empirijskom analizom dostupnosti i kvaliteta usluga podrške žrtvama konkretno u okviru Zapadnog Balkana.

- ¹¹ Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) Član 51 obavezuje države potpisnice da procene rizik od smrtnosti, uzimajući u obzir da li učinilac poseduje ili ima pristup vatrenom oružju, što povećava rizik od ubistva.
- ¹² EU Agency for Fundamental Rights. (2024). *Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions (Jačanje odgovora na potrebe žrtava kriminala: nalazi FRA o izazovima i rešenjima)*. Dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>
- ¹³ EU gender-based violence survey (2024) (Anketa EU o rodno zasnovanom nasilju), kako je citirana u publikaciji Agencije EU za osnovna prava – *Jačanje odgovora na potrebe žrtava kriminala: nalazi Agencije o izazovima i rešenjima*. Treba napomenuti da podaci iz ankete uključuju različite oblike nasilja. Oni su, međutim, relevantni, posebno u kontekstu nedovoljnog prijavljivanja pretnji koje uključuju vatreno oružje.
- ¹⁴ OSCE. (2019). *OSCE-led survey on violence against women: Main report (Anketa OEBS-a o nasilju nad ženama: Glavni izveštaj)*. Anketa OEBS-a sprovedena je 2018. u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji, Moldaviji i Ukrajini. Za više informacije pogledajte: <https://www.osce.org/secretariat/413237>

koja nije njihov partner, nego kad je reč o intimnom partneru. Nasilje koje počine sadašnji partneri najverovatnije ostaje neprijavljeno, a to je posebno tačno kada su u pitanju pretnje vatrenim oružjem. U retkim slučajevima kada žene pribegnu upotrebi vatrenog oružja u kontekstu nasilja intimnog partnera, često postoji istorijat porodičnog nasilja od strane njihovog partnera.¹⁵

Istorijski posmatrano, pažnja javnosti i politike bila je u velikoj meri usmerena na izricanje kazne učiniocu. Međutim, sve se više prepoznaje da su žrtvama potrebne razne vrste pomoći i da je sveobuhvatna podrška žrtvama neophodna za pravedan i delotvoran pravosudni sistem.¹⁶

Iako je uticaj oružanog nasilja specifičan i posebno ozbiljan, važno je imati na umu da žrtve nisu homogena grupa. Uticaj kriminala značajno varira u zavisnosti od faktora kao što su starost, pol, zdravstveni i socijalni status, postojanje mreža podrške u porodici i zajednici žrtava, kao i njihove prethodne interakcije sa bezbednosnim i pravosudnim sistemima. Stoga, dobro osmišljene usluge moraju odražavati ova različita iskustva, lične okolnosti i karakteristike koje zahtevaju koordinisane napore više institucija. Univerzalni pristupi često ne postižu uspeh i ostavljaju ključne potrebe nerešenim, što ometa oporavak žrtava.¹⁷

Stoga je ključno podizanje svesti o potrebama žrtava, posebno među službama koje se tradicionalno ne doživljavaju kao deo podrške žrtvama. Policija i pravne usluge igraju značajnu ulogu u oblikovanju percepcije žrtava. Pošto se često posmatraju kao jedinstven sistem, negativno iskustvo sa jednim njegovim delom, kao što je policija, može dovesti do odustajanja od drugih usluga podrške. Ovo naglašava važnost integrisanog, nesmetanog pružanja usluga kako bi se izbegla sekundarna viktimizacija i obezbedio kohezivan, saosećajan odgovor, posebno za žrtve krivičnih dela povezanih sa vatrenim oružjem.¹⁸

Posledice oružanog nasilja izrazito su rodno obojene: žene i deca su često žrtve, dok muškarci čine većinu učinilaca i onih koji su ubijeni ili ranjeni vatrenim oružjem.¹⁹ Rasprostranjeni strah i nesigurnost koji proizilaze iz incidenata sa vatrenim oružjem, posebno masovnih pucnjava u javnim prostorima i školama, rasprostranjenog nasilja u porodici, ubistava, femicida ili pokušaja ubistava vatrenim oružjem, duboko podrivaju blagostanje ljudi i zajednica.

1.2. Oružano nasilje: pretnja bezbednosti i razvoju

Globalno posmatrano, troškovi i posledice oružanog nasilja znatno su veći u vankonfliktnim nego u konfliktnim okruženjima.²⁰ Ekonomski posmatrano, društveni troškovi oružanog nasilja su značajni i negativno utiču na ekonomske aktivnosti i razvoj. Procenjuje se da čine približno 1,63 procenta

¹⁵ De Schutter, A. (2023). *Family gun violence in the European Union (Porodično nasilje uz upotrebu oružja u Evropskoj uniji)*. Flemish Peace Institute. [2023/12/PROJECT_INSIGHT_-_Family_Gun_Violence_DEF_REV.pdf](https://www.flemishpeaceinstitute.org/2023/12/PROJECT_INSIGHT_-_Family_Gun_Violence_DEF_REV.pdf)

¹⁶ Ellard, R. & Campbell E. (2020). *Improving support for victims of crime: Key practice insights (Unapređenje podrške žrtvama kriminala: Ključni uvidi u praksu)*, Centre for Innovative Justice, RMIT University.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ SEESAC (2024). *In Focus Armed Violence Monitor – Victims of firearms incidents in the Western Balkans (U fokusu: Monitor oružanog nasilja – Žrtve incidenata sa vatrenim oružjem na Zapadnom Balkanu)*. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/in-focus-armed-violence-monitors_1/In-Focus-Armed-Violence-Monitor-on-Victims-of-Firearm-.pdf

²⁰ United Nations. *A New Era for Conflict and Violence (Nova era za sukob i nasilje)*. New York, 2020. Dostupno na: [A New Era of Conflict and Violence](https://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeepingnewera/)

globalnog BDP-a.²¹ Oružano nasilje pogoršava nesigurnost u lokalnim zajednicama i suštinski je povezano sa siromaštvom, nerazvijenošću i nejednakostima, uključujući nejednak pristup osnovnim uslugama kao što su obrazovanje i zdravstvena zaštita. Osim toga, često se navodi kao glavni razlog za nabavljanje oružja u cilju samoodbrane i zaštite imovine.

Zvanični podaci vezani za oružano nasilje obično ne uključuju nesmrtonosne posledice zloupotrebe vatrenog oružja, iako uticaj ove vrste nasilja ide daleko dalje od gubitka života. Pored fizičkih povreda koje često dovode do trajnih životnih posledica, negativne posledice po psihu preživelih, kao i po članove njihovih porodica, uključuju bol, patnju, akutni stresni poremećaj, posttraumatski stresni poremećaj, strah, stid, bes, agresiju i druge posledice koje su posebno dugoročne i razorne ako su preživeli ili svedoci maloletni.²²

Žrtve mogu osetiti ove posledice i kada se vatreno oružje koristi kao pretnja. Štaviše, dobro je dokumentovano da čak i samo prisustvo vatrenog oružja predstavlja pretnju i/ili psihološko nasilje nad članovima porodice, supružnicima ili partnerima i dom čini manje bezbednim.²³ Prisustvo i dostupnost vatrenog oružja takođe su faktori rizika povezani sa masovnim pucnjavama, a zloupotreba vatrenog oružja u porodičnom kontekstu povećava rizik od smrtnih ishoda, posebno femicida.²⁴

Na regionalnom nivou, oružano nasilje i dalje predstavlja značajan izazov koji utiče na društveno blagostanje i ljudski razvoj. Podaci [Platforme za praćenje oružanog nasilja \(Armed Violence Monitoring Platform\)](#) (AVMP) pokazuju da su muškarci nesrazmerno pogođeni oružanim nasiljem, i da čine većinu i žrtava i učinilaca. Oružano nasilje pretežno pogađa mlade odrasle osobe uzrasta od 19 do 35 godina.

²¹ *Ibid.*

²² Guay, S., Beaulieu-Prévoist, D., Sader, J., Marchand, A. (2019). *A systematic literature review of early posttraumatic interventions for victims of violent crime*. Aggression and violent behavior (*Sistematski pregled literature o ranim posttraumatskim intervencijama za žrtve nasilnog kriminala. Agresija i nasilno ponašanje*); Andrews, B., Brewin, C. R., Rose, S., Kirk, M. (2000). *Predicting PTSD symptoms in victims of violent crime: the role of shame, anger, and childhood abuse*. Journal of Abnormal Psychology (*Predviđanje simptoma PTSP-a kod žrtava nasilnog kriminala: uloga stida, besa i zlostavljanja u detinjstvu*. Časopis za abnormalnu psihologiju); Brewin, C. R., Andrews, B., Rose, S., Kirk, M. (1999). *Acute stress disorder and posttraumatic stress disorder in victims of violent crime (Akutni stresni poremećaj i posttraumatski stresni poremećaj kod žrtava nasilnog kriminala)*. American Journal of Psychiatry, citirano u neobjavljenoj istraživačkoj studiji *Western Balkans Armed Violence Victim Support Analysis (Analiza podrške žrtvama oružanog nasilja na Zapadnom Balkanu)*, SEESAC, 2004.

²³ Kivisto AJ, Porter M (2020). Firearm use increases risk of multiple victims in domestic homicides (Upotreba vatrenog oružja povećava rizik od višestrukih žrtava u ubistvima u porodici). Journal of the American Academy Psychiatry Law.; Zeoli, A.M., Bonomi, A. (2015). *Pretty in Pink? Firearm Hazards for Domestic Violence Victims*. Women's Health Issues (Lepa u ružičastom? Opasnosti od vatrenog oružja za žrtve nasilja u porodici. Problemi zdravlja žena); Spasić, D. V. (2020); Spasić, D.V. (2020). *Kontrola vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje: karika koji nedostaje?*. Teme; Unijat, J. (2006). *Lako oružje – težak problem u Srbiji. Bezbednost Zapadnog Balkana*; Halilović, M. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*. Atlantska inicijativa: Udruženje za promicanje euroatlantskih integracija BiH; Čopić et al. (2022). *Vodič za mapiranje potreba žrtava, procenu rizika i zaštitu od nasilja u porodici*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije, kako je citirano u neobjavljenoj istraživačkoj studiji *Western Balkans Armed Violence Victim Support Analysis (Analiza podrške žrtvama oružanog nasilja na Zapadnom Balkanu)*, SEESAC, 2004.

²⁴ Pavlov, T. & Lacmanović, V. (2023). *Karakteristike i prevencija slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnom partnerskom odnosu*. Beograd, UNDP; Topalović, M. & Kolarski, Lj. (2024). & Kolarski, Lj. (2024). *Kada dom postane bojište – femicid i nacionalna bezbednost Republike Srbije*. Politika nacionalne bezbednosti; Čopić, S., Dokmanović, M. (2022) Čopić, S., Dokmanović, M. (2022) *A snapshot of illicit firearm-trafficking and gun violence in Serbia (Pregled ilegalne trgovine vatrenim oružjem i oružanog nasilja u Srbiji)*. U: *Pulling the Trigger: Gun Violence in Europe (Povlačenje okidača: oružano nasilje u Evropi)*. Flemish Peace Institute, Brussels; Geller, L.B., Booty, M., Crifasi, C.K. (2021) *The role of domestic violence in fatal mass shootings in the United States, (Uloga porodičnog nasilja u smrtonosnim masovnim pucnjavama u Sjedinjenim Državama)* 2014–2019. Inj. Epidemiology; SEESAC (2024). *Firearms incidents in South East Europe 2023 (Incidenti sa vatrenim oružjem u Jugoistočnoj Evropi)* 2023. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Firearm-Incidents-in-SEE-2023-AVMP_-Infographic.pdf; SEESAC (2024). *In Focus Armed Violence Monitor – Victims of firearms incidents in the Western Balkans (U fokusu: Monitor oružanog nasilja – Žrtve incidentata sa vatrenim oružjem na Zapadnom Balkanu)*. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/in-focus-armed-violence-monitors_1/In-Focus-Armed-Violence-Monitor-on-Victims-of-Firearm-.pdf, kako je citirano u neobjavljenoj istraživačkoj studiji *Western Balkans Armed Violence Victim Support Analysis (Analiza podrške žrtvama oružanog nasilja na Zapadnom Balkanu)*, SEESAC, 2004.

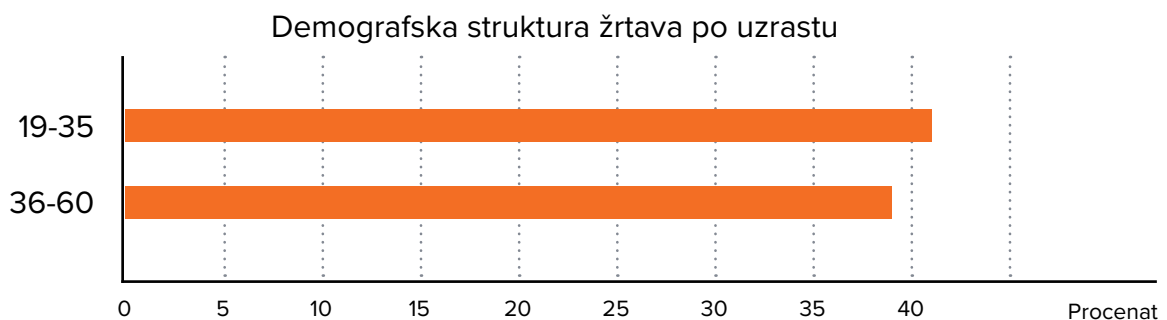

Prema podacima organizacije *In Focus Armed Violence Monitor*, 2022. je u 819 incidenata uz upotrebu vatrenog oružja zabeležena 1.071 žrtva, što naglašava široko rasprostranjenu i kritičnu prirodu ovog izazova na Zapadnom Balkanu.²⁵ Što se tiče geografske rasprostranjenosti, Kosovo se pojavilo kao najpogođenije područje s 343 žrtve, što predstavlja približno jednu trećinu ukupnog broja. Nakon Kosova, Albanija je prijavila 202 žrtve, Bosna i Hercegovina 178, a Srbija 160.²⁶

Pištolji su bili najčešće korišćena vrsta oružja jer su za posledicu imali 37% svih žrtava. Pored toga, trećina žrtava povezanih sa vatrenim oružjem bila je uključena u incidente koji su uključili upotrebu ilegalnog oružja. Većina žrtava bila je prijavljena u gradskim područjima, sa izuzetkom nenamernih ili slavljeničkih pucnjava i incidenata u lovu koji su bili češći u seoskim sredinama.²⁷

U pogledu uzrasta, oružano nasilje je pretežno pogađalo mlađe odrasle osobe, sa 41% žrtava uzrasta od 19 do 35 godina, a zatim između 36 i 60 godina sa 39%. Ovo ukazuje da verovatnoća da neko postane žrtva oružanog nasilja dostiže vrhunac u ranom odraslom dobu i smanjuje se sa godinama u slučaju oba pola.²⁸

Grafikon 1: Žrtve po starosti – dve dominantne grupe u regionu Zapadnog Balkana:

Ishodi ovih nasilnih incidenata bili su različiti, od pretnji do smrtnih slučajeva. Značajnih 42% žrtava doživelo je pretnje, skoro 30% je zadobilo povrede, a kod 12% se završilo smrtnim ishodom. Primetno je da je stopa smrtnosti bila nešto veća kod žena (13%) u poređenju sa muškarcima (12%), što ukazuje na rodnu neravnopravnost u težini ishoda, posebno u kontekstu porodičnog nasilja. Muškarci su bili skloniji povređivanju u kontekstu međuljudskog nasilja (34%) u poređenju sa ženama (12%), dok je ženama češće prećeno vatrenim oružjem (60%) nego muškarcima (35%). Treba, međutim, napomenuti da je čest slučaj neprijavlivanja ove vrste incidenata.²⁹ Javni sporovi bili su najčešći tip incidenata i prouzrokovali su 345 žrtava.³⁰

²⁵ SEESAC (2024). *In Focus Armed Violence Monitor – Victims of firearms incidents in the Western Balkans (U fokusu: Monitor oružanog nasilja – Žrtve incidenata sa vatrenim oružjem na Zapadnom Balkanu)*. https://www.seesac.org/f/docs/in-focus-armed-violence-monitors_1/In-Focus-Armed-Violence-Monitor-on-Victims-of-Firearm-.pdf

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

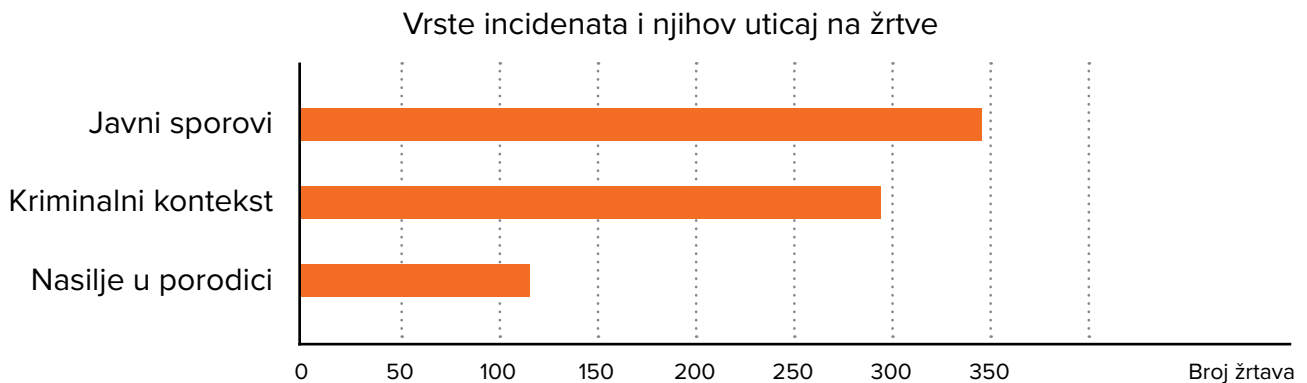
²⁸ *Ibid.*

²⁹ EU gender-based violence survey (Anketa EU o rodno zasnovanom nasilju) (2024), kako je citirano u publikaciji Agencije EU za osnovna prava - *Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions (Jačanje odgovora na potrebe žrtava kriminala: nalazi FRA o izazovima i rešenjima)*. Takođe, SEESAC (2025): *The misuse of firearms in domestic violence in the Western Balkans: Key trends and main concerns (Zloupotreba vatrenog oružja u porodičnom nasilju na Zapadnom Balkanu: Ključni trendovi i glavne zabrinutosti)* (neobjavljena studija)

³⁰ SEESAC (2022): *Small Arms Control – The Case for Gender Mainstreaming (Kontrola malokalibarskog oružja – Argumenti za rodnu ravnopravnost)*. UNDP Global Policy Network Brief.

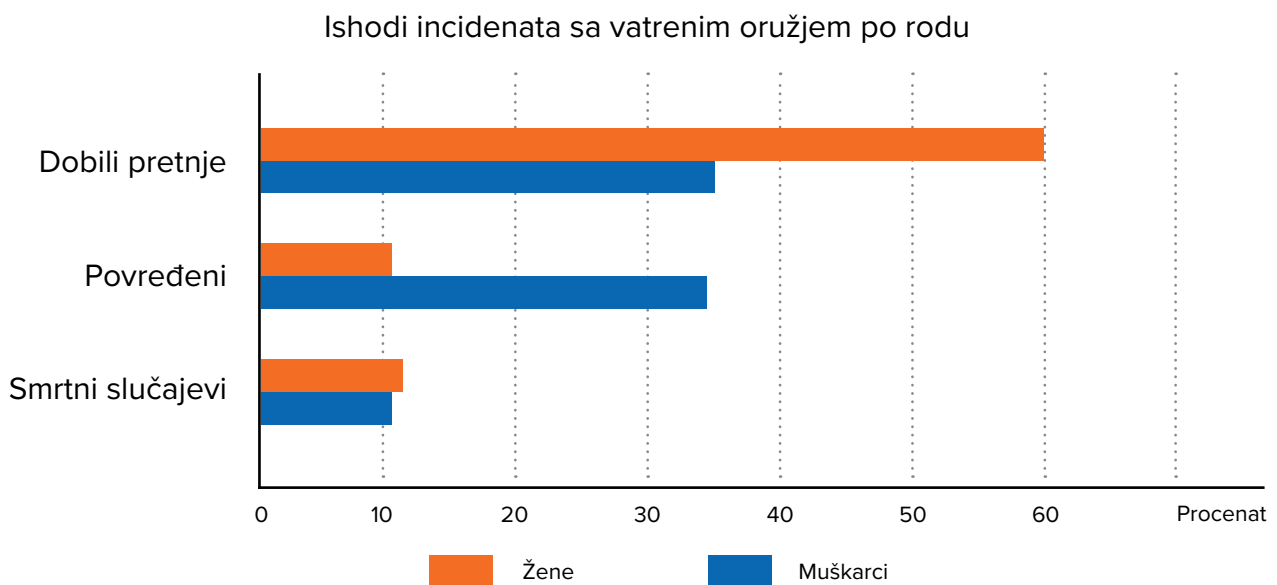

Grafikon 2: Broj žrtava prema vrsti incidenta povezanog sa vatrenim oružjem u regionu Zapadnog Balkana:

U krivičnom kontekstu, dokumentovane su 293 žrtve u 218 incidenata, pri čemu su muškarci ponovo činili većinu (74%). Međutim, u ovom kontekstu je zabeležen relativno veći udeo žena žrtava (26%) u poređenju sa drugim kontekstima. Bosna i Hercegovina je prijavila najveći broj žrtava (88), zatim Kosovo (74) i Albanija (67). U ovom kontekstu je takođe zabeležena velika rasprostranjenost pretnji, sa 72% žrtava, uključujući nesrazmeran broj žena. Većina ovih incidenata dogodila se u gradskim područjima, pogodivši 220 žrtava.³¹

Grafikon 3: Regionalni prikaz žrtava razvrstanih po polu:

Incidenti porodičnog nasilja pokazali su izrazite razlike između polova. U 97 takvih incidenata, bilo je 120 žrtava, a žene su činile većinu (79 žena u odnosu na 41 muškarca). Kosovo (38 žrtava) i Albanija (31 žrtva) prijavili su najveći broj žrtava. Incidenti porodičnog nasilja 2022. za posledicu su imali najveći

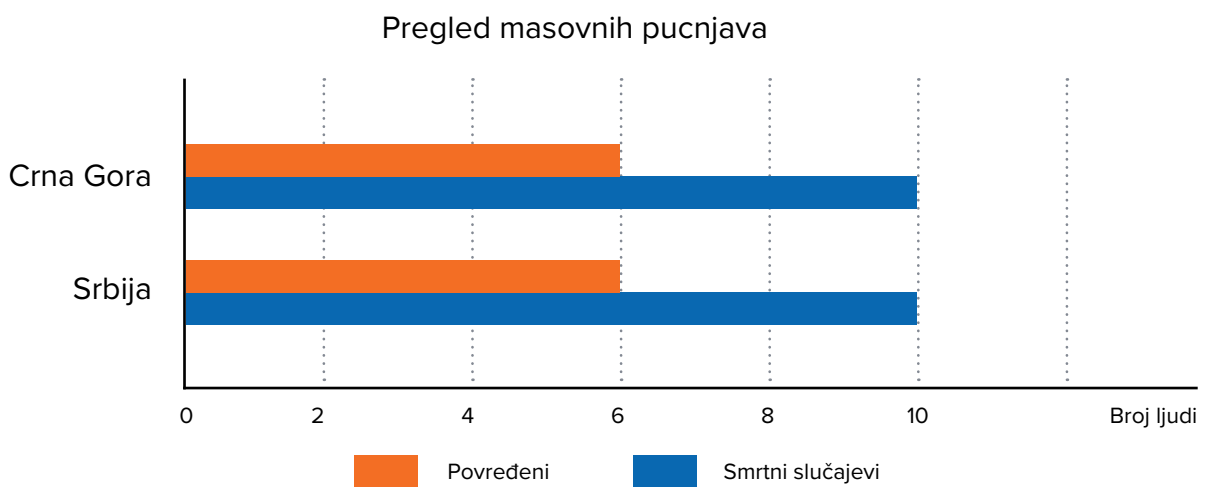
³¹ *Ibid.*

broj smrtnih slučajeva u svim kontekstima, sa 18 ubijenih žena i 10 muškaraca.³² Ženama su takođe preovlađivale u pretnjama vatrenim oružjem u ovom kontekstu (34 žene u odnosu na 11 muškaraca).

Masovne pucnjave u Crnoj Gori 2022. i Srbiji 2023. godine dodatno su pogoršale situaciju vezanu za oružano nasilje u regionu. U Crnoj Gori, pucnjava na javnom mestu za posledicu je imala deset smrtnih slučajeva, uključujući dva dečaka, četiri muškarca i četiri žene, i šestoro povređenih. U Srbiji, masovna pucnjava u osnovnoj školi u glavnom gradu za posledicu je imala je deset smrtnih slučajeva, uključujući osam devojčica, jednog dečaka i jednog odraslog muškarca, radnika školskog obezbeđenja, dok je šest osoba povređeno. Još jedna pucnjava u seoskom okruženju za posledicu je imala devet smrtnih slučajeva, uključujući osam muškaraca i jednu ženu, a 13 osoba je povređeno.

Grafikon 4: Odnos smrtnih slučajeva i povređenih žrtava u masovnim pucnjavama zabeleženim u periodu 2022-2023:

Neutvrđene pucnjave za posledicu su imale 155 žrtava, pretežno muškaraca (94%). Većina žrtava u ovim incidentima je ili povređena (61) ili nije povređena (31), pri čemu su odnosi između žrtava i učinilaca uglavnom ostali nepoznati. Incidenti sa neutvrđenim motivima prvenstveno su uključivali pištolje i dešavali su se u gradskim područjima, pri čemu su ulice bile najčešća lokacija.³³

Podaci AVMP-a za 2024. pokazuju da su muškarci činili 80% svih žrtava kada je pol bio naveden, što čini veliku većinu smrtnih slučajeva. Muškarci takođe dominiraju u slučajevima povreda, što odražava njihovu veću izloženost teškim fizičkim povredama. Incidenti povezani sa pretnjama pokazuju drugačiji obrazac: dok muškarci ostaju većina u apsolutnom broju, žene se suočavaju sa nesrazmerno visokim udelom pretnji vatrenim oružjem u poređenju sa njihovom ukupnom zastupljenošću.

Počinioci su pretežno muškarci, 98%, i taj procenat je tokom vremena ostao stabilan. Žene su činile 20% žrtava, ali samo 2% učinilaca. Razmere nasilja povezanog sa vatrenim oružjem ostale su izrazite

³² Važno je napomenuti da u slučajevima porodičnog nasilja muškarce nisu nužno ubijale njihove partnerke, već često drugi muški članovi porodice. Ovo je istaknuto u neobjavljenoj studiji SEESAC-a iz 2025, *The Misuse of Firearms in Domestic Violence in the Western Balkans: Key Trends and Main Concerns* („Zloupotreba vatrenog oružja u porodičnom nasilju na Zapadnom Balkanu: Ključni trendovi i glavne zabrinutosti“).

³³ *Ibid.*

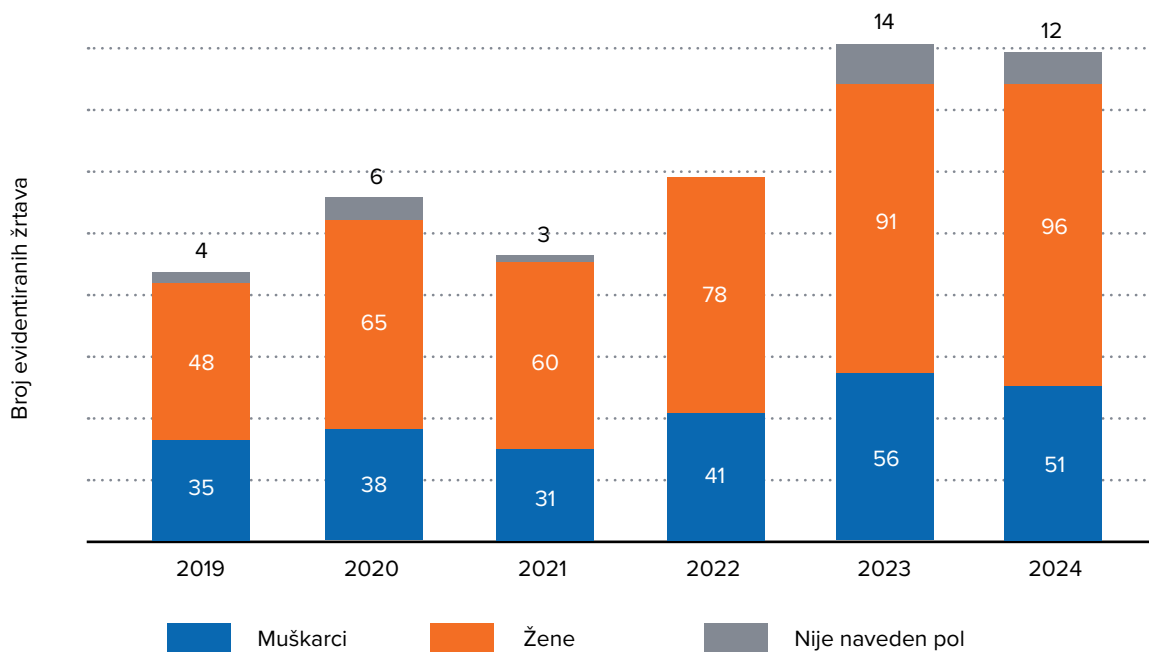

u celom regionu: samo 2024, 113 ljudi je ubijeno, 358 je povređeno, a 397 je dobijalo pretnje vatrenim oružjem. U sledećoj tabeli dat je detaljan pregled³⁴:

Tabela 1: Incidenti sa vatrenim oružjem zabeleženi u periodu 2019-2024:

Pol	Smrt	Samoubistvo	Pretnja	Povreda	Bez povrede	N/P	Ukupno
Muškarci	91	42	181	275	169	41	799
Žene	22	5	108	32	14	27	208
N/P	0	0	108	51	22	14	195
Ukupno	113	47	397	358	205	82	1202

Grafikon 5: Žrtve incidenata uz upotrebu vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja 2019-2024.³⁵

Žene su nesrazmerno pogođene u slučajevima porodičnog nasilja. Mada ovi slučajevi predstavljaju relativno mali udeo u ukupnom broju incidenata koji uključuju upotrebu vatrenog oružja, smrtnost žena je znatno veća u odnosu na muškarce. Pregled podataka AVMP-a za period od 2019. do 2024. pokazuje da je vatreno oružje igralo razornu ulogu u nasilju od strane intimnog partnera: 25% žena koje su trpele nasilje u porodici ubijeno je vatrenim oružjem, dok je 6% žena povređeno, a skoro

³⁴ Prema kategorizaciji AVMP, žrtva podrazumeva svaku osobu neposredno pogođenu incidentom sa vatrenim oružjem, uključujući i one kojima je prećeno vatrenim oružjem, koji su povređeni ili ubijeni kao posledica upotrebe vatrenog oružja. Žrtve takođe uključuju osobe koje su bile prisutne na mestu događaja kada je vatreno oružje ispaljeno, ali nisu zadobile prostrelnu povredu. Pored toga, žrtve uključuju osobe koje su bile na mestu događaja na kome je vatreno oružje bilo prisutno, ali nije aktivno korišćeno, koje su prepoznale da i samo njegovo prisustvo može imati uticaj. Štaviše, osobe čije je vatreno oružje ukradeno takođe se smatraju žrtvama. U takvim slučajevima, ishod se beleži kao „Nije primenljivo“.

³⁵ SEESAC (2025). *Firearm incidents in the context of domestic violence – Western Balkans, 2019–2024 (Incidenti sa vatrenim oružjem u kontekstu porodičnog nasilja – Zapadni Balkan, 2019–2024)*. Dostupno na: [IN_FOCUS_Domestic_violence_Western_Balkans_2019-2024_w.pdf](https://www.seesac.org/wp-content/uploads/2025/02/IN_FOCUS_Domestic_violence_Western_Balkans_2019-2024_w.pdf)

polovina je doživela pretnje vatrenim oružjem. Deset procenata je doživelo da je vatreno oružje ispaljeno bez povreda, dok se 27% suočilo sa situacijama u kojima je vatreno oružje bilo prisutno, ali nije korišćeno – strašan podsetnik da nasilnici koriste oružje u cilju kontrole pod prinudom.

Među učiniocima nasilja u odnosima intimnih partnera povezanog sa upotrebom vatrenog oružja, 97% su bili muškarci, pri čemu je 77% slučajeva uključivalo sadašnje, a 18% bivše partnere. Od svih učinilaca, 7% je imalo zabeležen istorijat porodičnog nasilja, a 3% su bili pripadnici policijskih organa (12 službenika, 10 muškaraca i dve žene). Sve zabeležene slučajeve ubistava i samoubistava počinili su muškarci nad ženama.

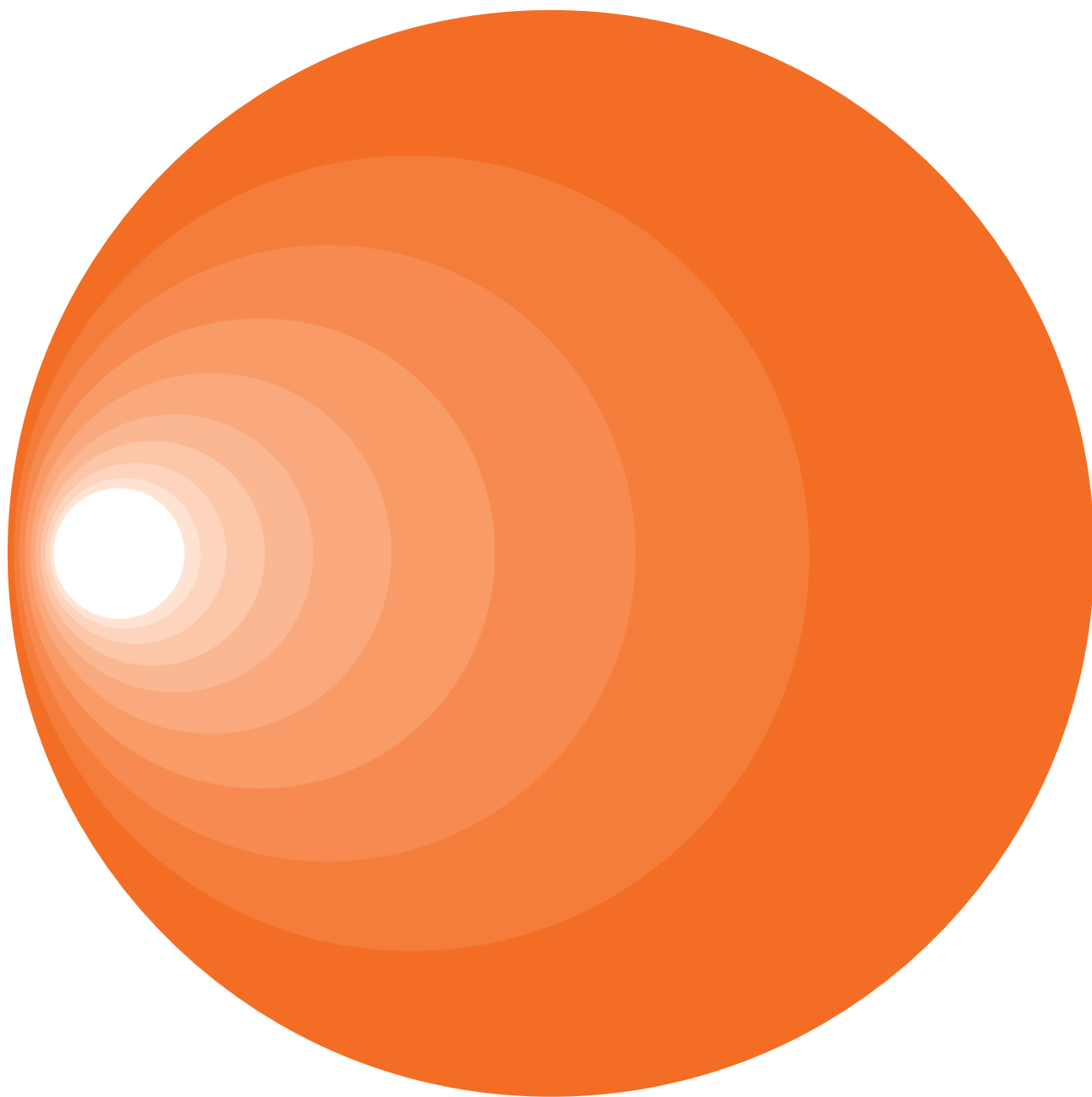
Podaci naglašavaju hitnu potrebu za sveobuhvatnim intervencijama kako bi se rešilo složeno i višeslojno pitanje oružanog nasilja, kao i potrebu za odgovarajućim uslugama za žrtve.

Iako su jurisdikcije Zapadnog Balkana napravile značajan napredak u jačanju kontrole malokalibarskog i lakog oružja i suzbijanju oružanog nasilja, pitanje usluga podrške žrtvama tek treba da se reši na sistematičan i holistički način. Put ka sveobuhvatnoj podršci žrtvama nasilja uz upotrebu vatrenog oružja još je pred nama, a međunarodni standardi u vezi sa pravima žrtava tek treba da se dostignu.³⁶

Podrška žrtvama incidenata sa vatrenim oružjem nije samo formalna obaveza; to je vitalni korak ka negovanju zdravijeg i odgovornijeg društva. Pružanje sveobuhvatne podrške žrtvama pomaže da se oporave i obnove svoje živote, čime doprinose opštem blagostanju zajednica i jačaju poverenje u pravosudni sistem i vladavinu prava, čime se poboljšava ukupna bezbednost građana. Uprkos činjenici da usluge podrške za žrtve oružanog nasilja predstavljaju ključnu komponentu unapređenja bezbednosti zajednice, ova tema je neistražena na Zapadnom Balkanu, a takođe je nedovoljno istražena širom Evrope i sveta. Imajući ovo u vidu, SEESAC je sarađivao sa VDS-om kako bi sproveo prvo regionalno istraživanje o uslugama podrške za žrtve nasilja povezanog sa vatrenim oružjem.³⁷

³⁶ Prema Krüsselmann et al., veća dostupnost vatrenog oružja povezana je s višim stopama međuljudskog nasilja u studijama koje su težište stavile uglavnom na Sjedinjene Američke Države ili su koristile zbirne međunarodne podatke za proučavanje nasilja vatrenim oružjem. Još nedostaju empirijska istraživanja koja isključivo koriste evropske podatke (Krüsselmann K, Aarten P, Liem M (2021) *Firearms and violence in Europe—A systematic review (Vatreno oružje i nasilje u Evropi – sistematski pregled)*).

³⁷ VDS je, uz podršku Svetske banke, sproveo regionalnu komparativnu studiju koja je obuhvatila Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju; međutim, ona je težište stavila na prava žrtava uopšte: Ristanovic-Nikolic, V. (2018). *Support for Victims in Selected Balkan States: A Comparative Perspective (Podrška žrtvama u odabranim balkanskim državama: Komparativna perspektiva)*

MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR

2. MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR

Međunarodna tela prepoznaju posebno ozbiljne rizike i posledice incidenata povezanih sa vatrenim oružjem. The UN Coordinating Action on Small Arms (CASA) (Koordinationa akcija UN za malokalibarsko oružje) 2015. je istakla potrebu za adekvatnim regulatornim mehanizmima koji uzimaju u obzir jedinstvene uticaje oružanog nasilja na žrtve, njihove porodice i zajednice. U svom izveštaju iz 2016, visoki komesar UN za ljudska prava dodatno je naglasio negativan uticaj zloupotrebe vatrenog oružja, uključujući povrede koje nisu smrtonosne, na širok spektar ljudskih prava.³⁸ Komesar je posebno napomenuo da oružano nasilje predstavlja kršenje prava na život, bezbednost i fizički integritet, kao i prava na slobodu i zaštitu od mučenja.

S obzirom na jedinstvenu prirodu i težinu smrtonosnih i nesmrtonosnih posledica dela povezanih sa vatrenim oružjem, položaj žrtava oružanog nasilja razlikuje se od položaja žrtava neoružanog nasilja. Stoga, usluge podrške za žrtve nasilja povezanog sa vatrenim oružjem treba da budu posebno prilagođene njihovim potrebama i ranjivostima, i da obuhvataju period pre, tokom i u odgovarajućem trajanju nakon incidenta i povezanog krivičnog postupka.

2.1. Normativni okvir fokusiran na prava žrtava

Tokom osamdesetih i devedesetih godina 20. veka, međunarodna zajednica je uložila značajne napore u podizanje svesti o pravima i zaštiti žrtava krivičnih dela, uključujući i žrtve vatrenog oružja. Usvajanje brojnih međunarodnih dokumenata u ovom periodu uspostavilo je standarde za postupanje i zaštitu žrtava, prepoznajući njihova prava i pružajući garancije za njihovu zaštitu. Principi koji se odnose na prava žrtava definisani su Deklaracijom UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći usvojenom 1985. (u daljem tekstu – Deklaracija).³⁹

Deklaracija „žrtve“ definiše kao „osobe koje su, pojedinačno ili kolektivno, pretrpele povrede, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno kršenje svojih osnovnih prava, kroz radnje ili propuste koji

³⁸ Human rights and the regulation of civilian acquisition, possession and use of firearms – Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (Ljudska prava i regulisanje civilnog nabavljanja, posedovanja i upotrebe vatrenog oružja – Izveštaj Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava) 15. april 2016, A/HRC/32/21.

³⁹ UN General Assembly resolution 40/34 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, of 29 November 1985 (Rezolucija Generalne skupštine UN 40/34 Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći, od 29. novembra 1985), dostupna na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse..>

predstavljaju kršenje krivičnih zakona koji važe u državama članicama, uključujući i one zakone koji zabranjuju krivično delo zloupotrebe moći.“ (Član A.1). Prema ovoj Deklaraciji, lice se može smatrati žrtvom, bez obzira na to da li je učinilac identifikovan, uhapšen, krivično gonjen ili osuđen i bez obzira na porodični odnos između učinioca i žrtve. Termin „žrtva“ takođe uključuje, tamo gde je to prikladno, „neposrednu porodicu ili izdržavana lica neposredne žrtve i osobe koje su pretrpele povrede intervenišući da bi pomogle žrtvama u nevolji ili da bi sprečile viktimizaciju.“ (Član A.2).

Deklaracija nije pravno obavezujuća i predstavlja skup smernica i principa koji podstiču države članice UN da usvoje mere za obezbeđivanje pristupa pravdi i podršci žrtvama kriminala i zloupotrebe moći, bez obzira na njihove godine, pol, rasu ili bilo koje druge lične karakteristike. Iako nije pravno obavezujuća, Deklaracija je imala uticaj na oblikovanje politika i praksi vezanih za prava i podršku žrtvama.

Pored Deklaracije UN o Osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći, za zaštitu žrtava krivičnih dela, uključujući žrtve nasilja povezanog sa vatrenim oružjem relevantni su i brojni međunarodni i regionalni dokumenti.

Iz perspektive UN, važno je pomenuti koncept Bezbednost građana, koji težište stavlja na obezbeđivanje bezbednosti ljudi od kriminala i nasilja, uz poštovanje ljudskih prava. Prioritet daje prevenciji, zaštiti i podršci ranjivim grupama i žrtvama nasilja, uključujući i one pogođene vatrenim oružjem.⁴⁰

UN prepoznaju da oružano nasilje, posebno ono koje uključuje vatreno oružje, značajno narušava javnu bezbednost, razvoj i ljudska prava. Inicijative za rešavanje ovog problema često uključuju:

- kontrolu malokalibarskog i lakog oružja i regulisanje oružja (npr. Program akcije UN za sprečavanje, borbu i iskorenjivanje ilegalne trgovine malim i lakim oružjem, Sporazum o trgovini oružjem)
- sprečavanje nasilja u zajednici
- reformu policije
- pomoć i podršku žrtvama.⁴¹

Pravno obavezujući instrumenti

UN:

- **Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW** (1979) i povezane Opšte preporuke, koje predstavljaju autoritativna tumačenja Komiteta UN za eliminaciju diskriminacije žena, razjašnjavajući obaveze država potpisnica prema Konvenciji – <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>
- **Konvencija UN o pravima deteta** (1989) i Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, kojim se štite prava svih osoba mlađih od 18 godina – <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights->

⁴⁰ Report of the UN Secretary-General: *Strengthening security sector reform*. (Izveštaj generalnog sekretara UN: *Jačanje reforme sektora bezbednosti*). New York, mart 2022. Na engleskom dostupan na: [2022_280_english.pdf](https://www.un.org/press/en/2022/2022_280_english.pdf)

⁴¹ Više informacija o političkim i pravnim okvirima vezanim za malokalibarsko i lako oružje, kao i o uključivanju perspektive prava žrtava, dato je u drugom poglavlju.

[child](https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-sale-children-child) i <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-sale-children-child>

- **Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala** i povezani protokoli, uključujući Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom (2000) – <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/untoc.html> i https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica//organised-crime/07-88185_Ebook.pdf

Savet Evrope (SE):

- **Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima** (2005) – <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-display&treatyid=197>
- **Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja** – „Lanzarote konvencija“ (2007) – [CETS 201 - Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse](https://www.coe.int/t/treaties/ETS/Convention_on_the_Protection_of_Children_against_Sexual_Exploitation_and_Sexual_Abuse.pdf)
- **Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici** – „Istanbulska konvencija“ (2011) – <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-display&treatyid=210>

EU (pravno obavezujuće za države članice EU)⁴²:

- **Direktiva Saveta 2004/80/EZ** od 29. aprila 2004. o naknadi štete žrtvama krivičnih dela
[Directive - 2004/80 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/80/oj)
- **Direktiva 2011/93/EU** Evropskog parlamenta i Saveta od 13. decembra 2011. o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja dece i dečje pornografije, kojom se zamenjuje Okvirna odluka Saveta 2004/68/PUP
[Directive - 2011/93 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj)
- **Direktiva 2011/93/EU** Evropskog parlamenta i Saveta od 13. decembra 2011. o evropskom nalogu za zaštitu – poboljšanje zaštite i podrške žrtvama krivičnih dela u državama članicama.
[2011/99 \(SR\)](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj)
- **Direktiva 2012/29/EU** Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine – o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela (Direktiva o pravima žrtava)
[Directive - 2012/29 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj)
- **Direktiva (EU) 2017/541** Evropskog parlamenta i Saveta od 15. marta 2017. o borbi protiv terorizma koja zamenjuje Okvirnu odluku Saveta 2002/475/PUP i vrši izmenu i dopunu Odluke Saveta 2005/671/PUP
[Directive - 2017/541 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/541/oj)

⁴² Direktive EU su pravno obavezujući instrumenti u EU, koji države članice obavezuju da postignu određeni rezultat, iako su slobodne da biraju kako će to učiniti. One nisu pravno obavezujuće za jurisdikcije Zapadnog Balkana, koje se nalaze u različitim fazama procesa pristupanja EU. Međutim, važan deo tog procesa je harmonizacija pravnih okvira sa EU, što znači da će u budućnosti, kada proces pristupanja bude uspešan, ove direktive postati pravno obavezujuće.

- **Direktiva (EU) 2024/1385** Evropskog parlamenta i Saveta od 14. maja 2024. godine o borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
[Directive - EU - 2024/1385 - EN - EUR-Lex](#)
- **Direktiva (EU) 2024/1712** Evropskog parlamenta i Saveta od 13. juna 2024. kojom se menja Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava
[Directive - EU - 2024/1712 - EN - EUR-Lex](#)

Instrumenti koji nisu pravno obavezujući (ali sa značajnim normativnim uticajem)

Kao što je ranije pomenuto, Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći je od ključnog značaja i ima veliki normativni uticaj, iako nije pravno obavezujuća za države članice UN. Drugi relevantni pravni instrumenti uključuju:

Savet Evrope⁴³:

- Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope br. R (85) 11 o položaju žrtava u krivičnom pravu i krivičnom postupku (1985) – <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804dcaae>
- Preporuka Komiteta ministara br. R (87) 21 o pomoći žrtvama i sprečavanju viktimizacije (1987) – <https://rm.coe.int/16805afa5c>
- Preporuka Komiteta ministara br. R (97) 13 o zastrašivanju svedoka i pravu na odbranu (1997) – <https://rm.coe.int/1680a6dafcc>
- Preporuka Komiteta ministara br. R (2006) 8 o pomoći žrtvama krivičnih dela (2006) – [Rec\(2006\)8](#)

EU:

- Strategija EU o pravima žrtava (2020–2025), koju je usvojila Evropska komisija 24. juna 2020.⁴⁴ – https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

2.2. Prava žrtava navedena u ključnim regionalnim pravnim instrumentima

Istanbulska konvencija je posebno značajan regionalni pravno obavezujući instrument za Zapadni Balkan, koji se tiče rodno zasnovanog nasilja zasnovanog i nasilja u porodici, u kome se vatreno oružje često zloupotrebljava. Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Severna Makedonija su ratifikovale Konvenciju bez rezervi, dok ju je Srbija ratifikovala sa dve rezerve. Kosovo, iako nije članica Saveta Evrope, dalo je Konvenciji direktno dejstvo putem ustavnog amandmana.⁴⁵

⁴³ Preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope su instrumenti mekog prava. One daju smernice i jurisdikcije podstiču da usvoje određene politike ili prakse, ali same po sebi nisu pravno obavezujući sporazumi.

⁴⁴ Strategija EU je politički dokument koji definiše ciljeve i radnje. Iako postavlja okvir za buduće zakonodavne inicijative (kao što su direktive ili uredbе, koje su obavezujuće), sam strateški dokument nije pravno obavezujući za države članice EU.

⁴⁵ Albanija je ratifikovala Istanbulsku konvenciju 2013, Bosna i Hercegovina 2013, Crna Gora 2014, a Severna Makedonija 2018. Srbija je Istanbulsku konvenciju ratifikovala 2013. sa rezervama na član 30, stav 2 (u vezi sa naknadom štete žrtvama) i član 44, stav 1(e) i 4 (u vezi sa nadležnošću za sprovođenje mera kada je krivično delo počinila osoba van Srbije). Kosovo nije ratifikovalo Istanbulsku konvenciju jer nije članica Saveta Evrope, što je preduslov za ratifikaciju. Međutim, 2020, Narodna

Iako se Istanbulska konvencija ne bavi posebno žrtvama oružanog nasilja, član 51 države potpisnice obavezuje da procene rizik od smrtnog ishoda, uzimajući u obzir da li učinilac poseduje ili ima pristup vatrenom oružju, što povećava rizik od ubistva. Ona nalaže planiranje bezbednosti za žrtve i koordinisanu bezbednost i podršku.

Pored toga što se bavi nasiljem u porodici, Istanbulska konvencija obuhvata širok spektar teških krivičnih dela, uključujući prisilni brak, praćenje, psihološko nasilje, fizičko nasilje, seksualno nasilje kao što je silovanje, sakaćenje ženskih genitalija, prisilni pobačaj, prisilnu sterilizaciju, seksualno uznemiravanje i zločine počinjene u ime „časti“, a sve to može uključivati upotrebu vatrenog oružja.

Termin „žrtva“ u Konvenciji odnosi se na svako fizičko lice koje je izloženo nasilju nad ženama ili nasilju u porodici.

Iako samo žene i devojčice mogu biti žrtve nasilja nad ženama, žrtve porodičnog nasilja mogu biti i muškarci i žene, kao i deca. Prema Istanbulskoj konvenciji, žrtve imaju pravo na pristup specijalizovanim uslugama, kao i opštijim uslugama podrške, kako bi zadovoljile svoje potrebe za oporavkom. Ove opšte mere trebalo bi da uključuju, kada je to potrebno, usluge kao što su: pravno i psihološko savetovanje, finansijska pomoć, stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, socijalne usluge, obuka i pomoć u pronalaženju posla (član 20). Specijalizovane usluge podrške odnose se na skloništa, telefonske linije za pomoć, centre za upućivanje u kriznim situacijama vezanim za silovanje ili seksualno nasilje. Specijalizovane usluge trebalo bi da budu dostupne svim ženama žrtvama nasilja i njihovoj deci. Deci svedocima pružaju se posebna zaštita i podrška, kao što je psihosocijalno savetovanje prilagođeno njihovom uzrastu (član 26).

Član 56. Istanbulske konvencije države potpisnice obavezuje da preduzmu neophodne zakonodavne i druge mere kako bi pomogle i/ili podržale žrtve u svim fazama istrage i sudskog postupka, posebno obezbeđujući mere za njihovu zaštitu, kao i zaštitu njihovih porodica i svedoka, od zastrašivanja, odmazde i ponovne viktimizacije. Ove mere uključuju pružanje odgovarajućih usluga podrške žrtvama kako bi se obezbedilo da su njihova prava i interesi dužno zastupljeni i uzeti u obzir.

Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (član 12) i Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja (član 14) države članice obavezuju da pruže pomoć za fizički, psihološki i socijalni oporavak žrtava. Međutim, nijedna od konvencija ne bavi se posebno žrtvama oružanog nasilja i kriminala.

Ratifikovani instrumenti Saveta Evrope pravno su obavezujući za jurisdikcije/nosioce obaveza, a direktive EU nisu. Međutim, smatraju se veoma važnim zbog težnji svih jurisdikcija Zapadnog Balkana da postanu članice EU i potrebe da se njihovi pravni okviri usklade sa pravnim tekovinama EU kao deo procesa pristupanja.

Direktiva o pravima žrtava (Direktiva EU 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012) predstavlja značajan korak u uspostavljanju minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih dela širom EU. Ova direktiva primenjuje se na sve žrtve krivičnih dela bez diskriminacije. Relevantna je za sve krivične postupke koji se odvijaju u državi članici EU, bez obzira na vreme i mesto

skupština Kosova usvojila je amandman na svoj Ustav, dajući tako neposredno dejstvo Istanbulskoj konvenciji. To znači da je konvencija neposredno uključena u pravni okvir Kosova i ima prednost u slučajevima sukoba sa domaćim pravom.

zločina.⁴⁶ Cilj Direktive o pravima žrtava je da obezbedi da žrtve krivičnih dela dobiju neophodne informacije, podršku i zaštitu, a istovremeno im olakšava aktivno učešće u krivičnim postupcima. Ona naglašava individualizovani pristup pružanju informacija i usluga podrške, uzimajući u obzir specifične potrebe žrtve, ličnu situaciju i težinu krivičnog dela.

Glavni elementi Direktive o pravima žrtava su:

Priznanje i poštovanje: Žrtve moraju biti priznate i tretirane sa poštovanjem i dostojanstvom.

Zaštita: Moraju biti na snazi mere za zaštitu žrtava od zastrašivanja, odmazde i dalje štete tokom krivičnih istraga i sudskih postupaka.

Podrška: Žrtve treba da dobiju hitnu i dugoročnu fizičku, psihološku i praktičnu pomoć, kao što je prevod, kako bi se obezbedilo da žrtva može da razume i da nju razumeju.

Pristup pravdi: Žrtve moraju biti obaveštene o svojim pravima i mora im biti omogućeno da učestvuju u krivičnom postupku.

Naknada i restauracija: Žrtve treba da imaju pristup finansijskoj naknadi i opcijama restorativne pravde.

Ova direktiva takođe zahteva od država članica EU da obezbede odgovarajuću obuku za službenike koji komuniciraju sa žrtvama.

Direktiva o pravima žrtava prepoznaje i neposredne i posredne žrtve krivičnih dela.

Neposredna žrtva je „fizičko lice koje je pretrpelo povredu, uključujući fizičku, psihološku ili emocionalnu povredu, ili ekonomski gubitak koji je neposredno uzrokovan krivičnim delom“. Posredne žrtve su „članovi porodice osobe čija je smrt neposredno uzrokovana krivičnim delom i koji su pretrpeli negativne posledice zbog smrti te osobe“. „Članovi porodice“ odnose se na suprugu, osobu koja sa žrtvom živi u trajnoj intimnoj vezi, u zajedničkom domaćinstvu i na stabilnoj i kontinuiranoj osnovi, rođake u pravoj liniji, braću i sestre i izdržavana lica žrtve.

Sve usluge podrške žrtvama moraju biti poverljive, odgovarajuće, besplatne i dostupne žrtvama pre, tokom i u određenom periodu nakon krivičnog postupka. (Član 8). Žrtve treba da imaju pristup ovim uslugama bez obzira na to da li su formalno prijavile zločin, tj. nezavisno od pravnog statusa konkretnog slučaja. Pored toga, države članice EU moraju da obezbede da žrtve budu podržane

⁴⁶ 2002, EU je usvojila Okvirnu odluku kojom se utvrđuju minimalna prava za žrtve krivičnih dela – pravno obavezujući instrument koji je označio napredak u poredenju sa Deklaracijom UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći. Međutim, evaluacije sprovedene 2004. i 2009. pokazale su da nijedna država članica nije u potpunosti ispunila njene odredbe. Kao odgovor na to, Okvirna odluka je 2022. godine zamenjena Direktivom o pravima žrtava, koja je uvela čvršće i sveobuhvatnije standarde, nudeći jaču pravnu zaštitu za žrtve širom EU (parafrazirano iz *Victims' protection: International law, national legislations and practice – Book of abstracts (Zaštita žrtava: Međunarodno pravo, nacionalno zakonodavstvo i praksa)* – Zbirka apstrakata sa Pete godišnje konferencije Viktimološkog društva Srbije, novembar 2014). Direktiva o pravima žrtava primenjuje se na sve države članice EU osim Danske. Danska ima pravo izuzeća iz određenih oblasti zakonodavstva EU o pravosuđu i unutrašnjim poslovima, uključujući ovu Direktivu.

u skladu sa svojim pravom na ravnopravan tretman, kako je zagarantovano članom 20 Povelje o osnovnim pravima EU.⁴⁷

Prema Direktivi o pravima žrtava, prava žrtava podeljena su u tri glavne kategorije:

1. pravo na informacije i podršku⁴⁸,
2. pravo na učešće u krivičnom postupku, i
3. pravo na zaštitu.

Ovaj zakonski akt poseban naglasak stavlja na pravo žrtava na informacije, što je ključno za ostvarivanje drugih prava. Član 4. predviđa da žrtve imaju pravo da dobiju informacije od osobe koja im je prvi kontakt sa nadležnim organom.⁴⁹

Direktiva o pravima žrtava predviđa da države članice treba da preduzmu mere kako bi obezbedile da su žrtvama dostupni specijalizovani oblici podrške. Ove službe mogu biti osnovane kao autonomni subjekti ili da budu integrisane u šire službe podrške žrtvama. I opšte i specijalizovane službe podrške mogu funkcionisati kao javne službe ili preko OCD, uključujući doprinose i zaposlenih i volontera.

Član 9 definiše minimalne odredbe o podršci koje službe za žrtve treba žrtvama da pruže. Ove odredbe obuhvataju:

- informacije o pravima žrtava, uključujući pojedinosti o specijalizovanim službama podrške
- informacije o bilo kojim relevantnim specijalizovanim službama podrške ili neposredno upućivanje na njih
- emocionalnu podršku i psihološku pomoć
- savetovanje u vezi sa finansijskim i drugim praktičnim pitanjima
- savete u vezi sa rizicima i prevencijom sekundarne viktimizacije, ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde.

Prema članu 9.2, službe za podršku žrtvama treba da obrate posebnu pažnju na specifične potrebe žrtava koje su pretrpele značajnu štetu zbog težine krivičnog dela. Član 9.3 dalje precizira da specijalizovane službe za podršku, kao minimum, treba da uključuju skloništa ili druge bezbedne smeštaje za žrtve koje se suočavaju sa neposrednim rizikom od ponovne viktimizacije, sekundarne viktimizacije, zastrašivanja ili odmazde. Štaviše, ove službe moraju da nude prilagođenu podršku, uključujući podršku za traumu i savetovanje za žrtve sa specifičnim potrebama koje proizilaze iz prirode krivičnog dela ili njihovog odnosa s učiniocem, kao što su žrtve seksualnog nasilja, rodno zasnovanog nasilja i nasilja od strane intimnog partnera.

Najzad, Direktiva o pravima žrtava članicama EU nalaže državama da uspostave procedure za ograničavanje broja članova porodice koji mogu imati koristi od prava predviđenih ovom Direktivom,

⁴⁷ European Parliament, the Council and European Commission (2012), Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ 2012 C 326 (Evropski parlament, Savet i Evropska komisija (2012), Povelja o osnovnim pravima Evropske unije, J 2012 C 326) Na engleskom dostupno na: [Charter of Fundamental Rights of the European Union](#)

⁴⁸ Za žrtve incidentata sa vatrenim oružjem koje su povređene, hitna medicinska pomoć je povezana sa zbrinjavanjem rane, posebno zato što su rane od vatrene oružja često opasne po život.

⁴⁹ Pored ovih informacija koje se odnose na službe podrške, od prvog kontakta sa nadležnim organom, žrtve imaju pravo da budu informisane o svojim pravima u vezi sa krivičnim ili drugim sudskim postupcima, pravu na prevodioca, pravu na nadoknadu štete, dostupnosti pravne pomoći, postojećim programima restauracije, mogućnostima podnošenja žalbi ako se njihova prava ne poštuju, posebnim merama zaštite ako osoba postane žrtva u drugoj državi članici EU i troškovima sudskog postupka.

uzimajući u obzir individualne okolnosti svakog slučaja. Takođe, zahteva određivanje koji članovi porodice treba da imaju prioritet u ostvarivanju ovih prava.⁵⁰

Iako se okvir EU za zaštitu prava žrtava smatra čvrstim, civilno društvo nastavlja da se zalaže za dalja poboljšanja i revizije postojećeg pravnog okvira. Prema izveštaju iz 2023. sastavljenom za Victim Support Europe, „i dalje postoje značajni nedostaci u potpunoj i delotvornoj primeni Direktive o pravima žrtava“. Mnoge države članice i dalje ne ispunjavaju svoje obaveze. Žrtve se često suočavaju sa ozbiljnim izazovima: informacije ne dobijaju na jasan i pristupačan način, a odgovarajuće službe podrške često nisu dostupne. Kao rezultat toga, mnoge žrtve ostaju bez pomoći koja im je potrebna za oporavak, ugrožene su u smislu ponovne viktimizacije i nemaju adekvatnu zaštitu od dalje štete tokom interakcije sa pravosudnim sistemom.⁵¹

Imajući u vidu potrebu za praćenjem i daljim unapređenjem sistema za zaštitu prava žrtava, EU je usvojila **Strategiju o pravima žrtava** za period 2020-2025, koja utvrđuje niz aktivnosti za Komisiju, države članice EU i civilno društvo.⁵²

Strategija se zasniva na pet prioriteta:

1. Delotvornoj komunikaciji sa žrtvama i bezbednom okruženju za žrtve da prijave zločin
2. Unapređenju podrške i zaštite za najranjivije žrtve
3. Olakšavanju pristupa žrtava nadoknadi štete
4. Jačanju saradnje i koordinacije između svih relevantnih aktera, i
5. Jačanju međunarodne dimenzije prava žrtava.

Strategija EU o pravima žrtava naglašava da su teškoće žrtava u pristupu pravdi prvenstveno posledica nedostatka informacija, nedovoljne podrške i neadekvatne zaštite. One su tokom krivičnog postupka i prilikom podnošenja zahteva za odštetu često izložene sekundarnoj viktimizaciji.⁵³ Strategija stoga naglašava da se posebna pažnja mora posvetiti žrtvama sa specifičnim potrebama zaštite od rizika sekundarne, ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, kao što su žrtve rodno zasnovanog nasilja, deca žrtve, žrtve sa invaliditetom, starije žrtve, žrtve zločina iz mržnje, žrtve terorizma i žrtve trgovine ljudima.⁵⁴

⁵⁰ S obzirom na to da su neke žrtve krivičnih dela ranjivije od drugih zbog svojih ličnih karakteristika, prirode pretrpljenog krivičnog dela ili okolnosti, EU je usvojila instrumente koji odgovaraju na specifične potrebe žrtava: žrtava trgovine ljudima (Direktiva o borbi protiv trgovine ljudima), dece žrtava seksualne eksploatacije (Direktiva protiv seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije dece) i žrtve terorizma (Direktiva o borbi protiv terorizma).

⁵¹ L. Altan, L. Meindre Chautrand, A. Blondé, S. Baudouin-Naneix. Victim Support Europe – VSE (2023). *Victims of Crime – Model Provisions Paper: VSE's vision for a revised victims' rights directive (Žrtve krivičnih dela – Model odredbi: Vizija VSE za revidiranu direktivu o pravima žrtava)*.

⁵² European Commission. EU Strategy on victims' rights (2020-2025) (Evropska komisija. Strategija EU o pravima žrtava (2020–2025)). Brussels, 24 June 2020, COM (2020) 258 final (dostupna na: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258)

⁵³ See J. Milquet (2019). *Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation – For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025*. Report of the Special Adviser J. Milquet to the President of the European Commission (*Jačanje prava žrtava: Od nadoknade do reparacije – Za novu strategiju EU za prava žrtava 2020–2025. Izveštaj specijalnog savetnika Ž. Milkea predsedniku Evropske komisije*).

⁵⁴ Primetno je da Evaluacija Direktive o pravima žrtava iz 2022. godine ne uključuje sveobuhvatni pregled sprovođenja Direktive od strane država članica iz perspektive žrtava oružanog nasilja. Prema evaluaciji (direktan citat), „Države članice EU morale su da transponuju Direktivu u svoje nacionalne pravne sisteme do 16. novembra 2015... Do datuma objavljivanja izveštaja Komisije o sprovođenju Direktive o pravima žrtava, većina država članica nije u potpunosti transponovala Direktivu. Zbog napretka postignutog od usvajanja Izveštaja, Komisija je postepeno zatvarala skoro sve postupke za kršenje propisa zbog nepotpune transpozicije Direktive. Ipak, ključno pitanje koje proizilazi iz analize izveštaja o sprovođenju Direktive o pravima žrtava jeste tumačenje određenih termina i nedostatak dovoljno jasnih kriterijuma za minimalne standarde. Iako su jasno definisane u Direktivi, definicije „žrtve“ i „člana porodice“ različito su tumačene u jednom broju država članica... To dovodi do

Na osnovu međunarodnih i regionalnih pravnih instrumenata, **osnovna prava žrtava krivičnih dela, uključujući žrtve oružanog nasilja**, trebalo bi da obuhvataju:

- pravo da budu prepoznate i priznate kao žrtve
- pravo na pristup pravdi i pravičnom tretmanu
- pravo na informisanje o svojim pravima, statusu u krivičnim ili drugim sudskim postupcima i dostupnoj pomoći i podršci
- pravo da budu saslušani/e odgovarajućim fazama krivičnog postupka, uz poštovanje njihove ličnosti, dostojanstva i zaštitu njihovog fizičkog i psihičkog integriteta
- pravo na pomoć i podršku pre, tokom i nakon krivičnog postupka, bez obzira na krivični ili drugi sudski postupak, uključujući dobijanje informacija, emocionalnu podršku i upućivanje na opšte i specijalizovane službe za žrtve
- pravo na hitnu akciju, izbegavajući nepotrebna odlaganja u postupku
- pravo na zaštitu od uznemiravanja, zastrašivanja, pretnji, napada i ponovne viktimizacije ili sekundarne viktimizacije
- pravo na naknadu štete.

Primer prilagođene podrške za žrtve nasilja uz upotrebu vatrenog oružja na osnovu pristupa prava žrtava

Tabela 2: Prilagođena podrška žrtvama – primeri

Vrsta podrške (imajte na umu da bez obzira na vrstu podrške koja se pruža, ona treba da se pruža na način koji je pun poštovanja, saosećajan i nediskriminatoran)	Opis radnje (imajte na umu da lista radnji nije iscrpna i da je treba definisati od slučaja do slučaja)
Krizna faza i neposredna podrška (prvih nekoliko dana/nedelja)	
Hitna pomoć	<ul style="list-style-type: none"> - Medicinska i psihološka prva pomoć na licu mesta ili u bolnici (ako se pruža na licu mesta, prioritet je procena rizika od daljeg napada i izbegavanje opasnosti za one koji pomažu žrtvi/žrtvama i za samu žrtvu/žrtve) - Brza procena individualnih potreba (priroda i okolnosti zločina, lične karakteristike žrtve, odnos sa učiniocem) - Mere bezbednosti u vanrednim situacijama (npr. zabrane prilaska, bezbedan smeštaj) - Jasne i razumljive informacije o pravima i uslugama (opšte i specijalizovane usluge)
Tekući holistički oporavak (više nedelja ili meseci)	
Psihološka i medicinska podrška	<ul style="list-style-type: none"> - Terapija usredsređena na traumu - Fizikalna rehabilitacija i zbrinjavanje bola (u slučaju fizičke povrede) - Podrška mentalnom zdravlju za žrtve i njihove porodice

veoma različitih tumačenja toga šta su to „kvalitetne“ informacije, podrška i pristup u različitim državama članicama. Studija evaluacije istakla je nedostatak kriterijuma kao problem za članove 3 (razumeti i biti shvaćen), 4 (primati informacije), 8 (pristup službama podrške) i 9 (službe podrške žrtvama). (dostupno na: swd_2022_179_evaluation_rep_en.pdf)

Praktična i finansijska pomoć	<ul style="list-style-type: none">- Pomoć u vezi sa dokumentacijom, osiguranjem i socijalnim davanjima- Hitna finansijska pomoć i dugoročna kompenzaciona podrška- Pomoć u obavljanju svakodnevnih poslova i prevoza po potrebi
Pravna pomoć	<ul style="list-style-type: none">- Pravna pomoć i praćenje kroz krivični postupak- Zaštita žrtava tokom sudskog postupka (npr. omogućavanje video svedočenja, zaštita privatnosti)- Obezbeđivanje prava žrtve da bude informisana, saslušana i da preispita odluke
Podrška od strane osoba sa sličnim iskustvom	<ul style="list-style-type: none">- Upoznavanje sa grupom za podršku žrtvama kriminala radi povezivanja sa drugima koji razumeju njeno/njegovo iskustvo
Koordinacija i posebna podrška	<ul style="list-style-type: none">- Posvećeno upravljanje slučajevima za koordinaciju usluga- Odgovarajuća podrška za decu, starije osobe, osobe sa invaliditetom ili žrtve marginalizovane zbog nekih drugih ličnih karakteristika
Dugoročna otpornost i osnaživanje (više meseci ili godina)	
Naknadna podrška za mentalno zdravlje	Kontinuiran pristup terapiji, prema potrebi, radi održavanja dugoročnog blagostanja
Reintegracija u zajednicu	Podrška u postepenom ponovnom uključivanju u javni život, potencijalno kroz vođene interakcije ili aktivnosti izgradnje samopouzdanja
Mogućnosti za lično angažovanje i zagovaranje	Ponuditi mogućnosti za učešće u zagovaranju za prava žrtava ili aktivnostima za sprečavanje nasilja u zajednici ako je žrtva otvorena/sprema da to učini.

2.3. Normativni okvir za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja

Okvir za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja (SALW) samo u ograničenoj meri pominje žrtve oružanog nasilja.

Protokol UN protiv nedozvoljene proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim delovima i komponentama i municijom (Protokol o vatrenom oružju)⁵⁵ daje politički okvir za jurisdikcije za kontrolu i regulisanje tokova oružja, sprečavanje njegovog preusmeravanja u ilegalne krugove, olakšavanje istrage i krivičnog gonjenja povezanih krivičnih dela bez ometanja legitimnih transfera. Međutim, ne bavi se pitanjima vezanim za žrtve oružanog nasilja.

Akcion program UN za sprečavanje, suzbijanje i iskorenjivanje nezakonite trgovine malim i lakim oružjem u svim njegovim aspektima (PoA),⁵⁶ globalno dogovoreni okvir za aktivnosti kontrole negativnih posledica malokalibarskog i lakog oružja (SALW) pitanje žrtava pominje u preambuli. Referenca se bavi značajem PoA prepoznajući razorne posledice ilegalne trgovine malim i lakim oružjem po žrtve oružanih sukoba, uključujući decu.

⁵⁵ UN General Assembly resolution 55/255 (Rezolucija Generalne skupštine UN 55/255) (dostupna na: [0141176e.doc](#))

⁵⁶ UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects, UN Document A/CONF.192/15 (Akcion program UN za sprečavanje, suzbijanje i iskorenjivanje nezakonite trgovine malim i lakim oružjem u svim njegovim aspektima, UN A/CONF.192/15) (dostupan na: [unpoa-prog-of-action.pdf](#))

Završni dokument Četvrte konferencije za pregled napretka postignutog u sprovođenju PoA i Međunarodnog instrumenta za praćenje (ITI)⁵⁷ od juna 2024.⁵⁸ navodi da puna i delotvorna primena PoA i ITI „unapređuje se obezbeđivanjem uključivanja, učešća i perspektiva žrtava i preživelih pogođenih oružanim nasiljem i ilegalnim SALW i organizacija koje zastupaju žrtve“ (stav 42). Završni dokument konferencije prepoznaje veze između oružanog nasilja povezanog sa ilegalnim SALW i zdravljem žena, muškaraca, devojčica i dečaka, što predstavlja problem javnog zdravlja. Rešavanje uticaja nasilja povezanog sa vatrenim oružjem na mentalno zdravlje zahteva strategije i programe usmerene na prevenciju, a istovremeno obezbeđuje sveobuhvatne mreže socijalne sigurnosti za žrtve (stav 134). Stoga, Završni dokument poziva na uspostavljanje ili jačanje programa pomoći za žrtve, preživeli i druge pogođene oružanim nasiljem u kontekstu ilegalne trgovine malim i lakim oružjem (stav 206).

Strategija EU za suzbijanje ilegalnog vatrenog oružja, malokalibarskog i lakog oružja i pripadajuće municije (2018) nadovezuje se na PoA UN. Ona se, međutim, ne bavi potrebom za podrškom žrtvama oružanog nasilja.⁵⁹

To je slučaj i sa **Mapom puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebu i trgovinu malim i lakim oružjem i municijom na Zapadnom Balkanu do 2024.** (Mapa puta).⁶⁰ Jurisdikcije Zapadnog Balkana prihvataju ciljeve Mape puta da značajno smanje ponudu, potražnju i zloupotrebu vatrenog oružja kroz povećanje svesti, obrazovanje, informisanje i zagovaranje. Mapa puta prepoznaje visok nivo zloupotrebe vatrenog oružja, posebno u kontekstu različitih oblika rodno zasnovanog nasilja (Cilj 4). Pored toga, Mapa puta za cilj ima da poveća svest među mladićima o opasnostima zloupotrebe vatrenog oružja, jer su oni nesrazmerno zastupljeni među učiniocima i žrtvama incidenta povezanih sa vatrenim oružjem.

Mapa puta 2025-2030. usvojena je na Ministarskom forumu EU i Zapadnog Balkana o pravosuđu i unutrašnjim poslovima u oktobru 2024. Novousvojeni dokument, u polaznoj osnovi za Cilj br. 4, navodi „ograničenu svest o potrebnoj podršci žrtvama oružanog nasilja“, čime se pominje pitanje podrške žrtvama oružanog nasilja.⁶¹

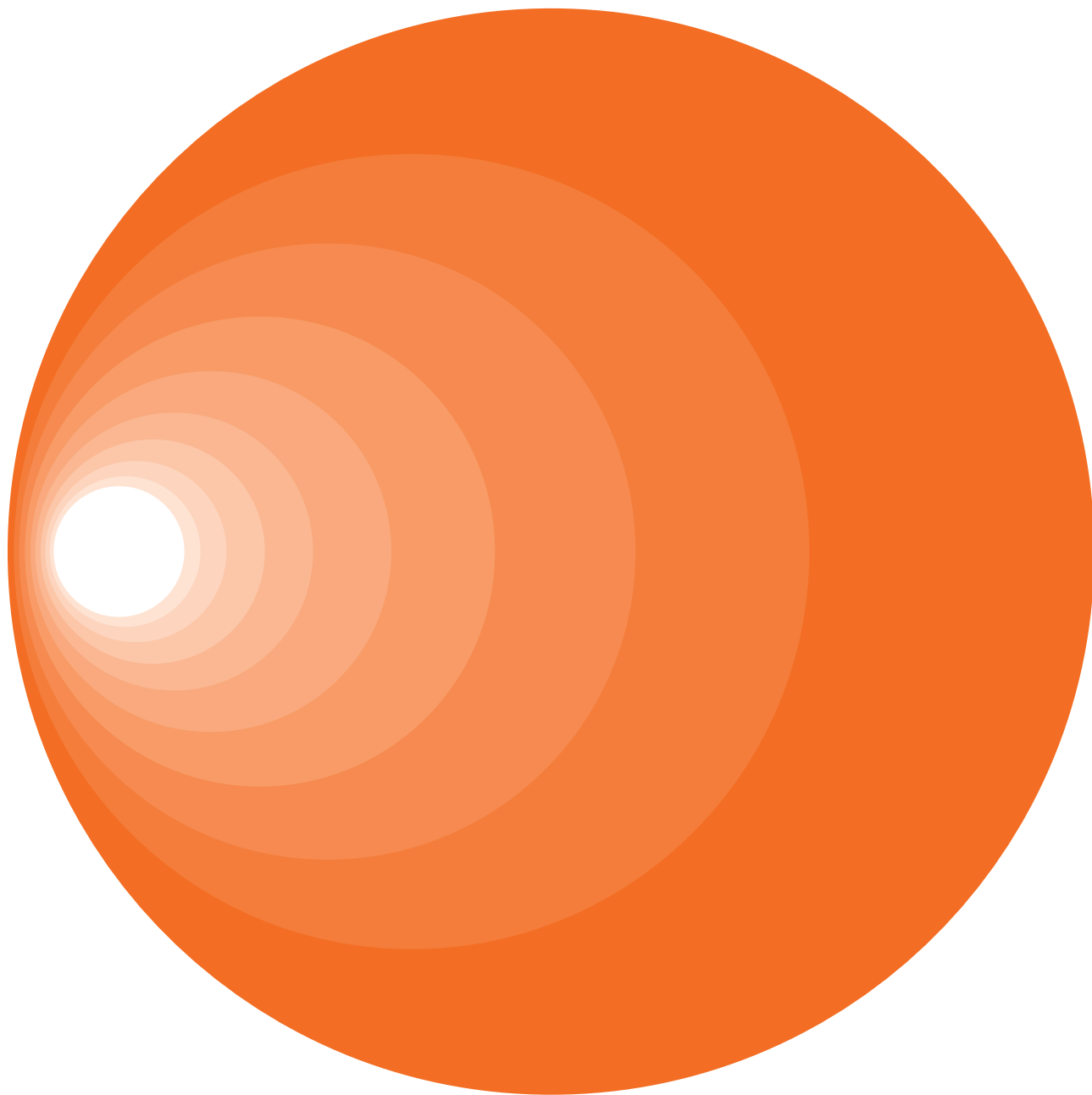
⁵⁷ 2005, države članice UN usvojile su Međunarodni instrument koji državama omogućava da blagovremeno i pouzdano identifikuju i prate ilegalno malokalibarsko i lako oružje (Međunarodni instrument za praćenje (International Tracing Instrument - ITI)), koji od jurisdikcija zahteva da obezbede da je oružje pravilno obeleženo i da se vodi evidencija. General Assembly resolution (Rezolucija Generalne skupštine) A/RES/60/81.

⁵⁸ UN General Assembly, Report of the fourth UN Conference to Review Progress Made in the Implementation of the Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects, (Generalna skupština UN. Izveštaj s četvrte konferencije UN za pregled napretka postignutog u sprovođenju Programa akcije za sprečavanje, borbu protiv i iskorenjivanje ilegalne trgovine malokalibarskim i lakim naoružanjem u svim njenim aspektima), 5 July 2024, A/CONF.192/2024/RC/3

⁵⁹ Council of the European (Zaključci Saveta Evropske unije o usvajanju Strategije EU protiv ilegalnog vatrenog oružja, malokalibarskog i lakog naoružanja i njihove municije, br. 13581/18), Brussels, 19 November 2018, dostupno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13581-2018-INIT/en/pdf>

⁶⁰ Dostupno na: <https://www.seesac.org/fi/docs/publications-salw-control-roadmap/Regional-Roadmap-for-a-sustainable-solution-to-the.pdf>

⁶¹ Dostupno na: [Roadmap ENG](#)

3

PREGLED ZAKONSKIH
OKVIRA U JURISDIKCIJAMA
ZAPADNOG BALKANA

3. PREGLED ZAKONSKIH OKVIRA U JURISDIKCIJAMA ZAPADNOG BALKANA

U šest analiziranih jurisdikcija Zapadnog Balkana – Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji – pravna definicija „žrtve“ otkriva i zajedničke osobine i različite pristupe specifične za tu jurisdikciju. Iako se zajedničko razumevanje često vrti oko negativnih posledica pretrpljenih zbog krivičnog dela, razlike u terminologiji, obimu i primeni ističu različite pravne pejzaže regiona.

3.1. Pravna definicija pojma „žrtva“ – zajedničke karakteristike

Zajednički element koji se primećuje u svim jurisdikcijama je prepoznavanje da je žrtva lice koje je pretrpelo štetu kao neposrednu posledicu krivičnog dela. Ova šteta široko se shvata kao fizička, psihološka, emocionalna i ekonomska patnja. U nekim jurisdikcijama, istorijski preovlađujući termin „oštećeni“ se često koristi umesto termina „žrtva“. Dok neke jurisdikcije koriste termin „žrtva“, „oštećeni“ je istorijski bio primarni termin, često definisan kao neko čija su lična ili imovinska prava povređena ili ugrožena krivičnim delom.

Može se uočiti dosledan razvoj u pogledu specifične artikulacije termina „žrtva“ u zakonodavstvu. Ove definicije žrtve obično identifikuju kao lica izložena različitim oblicima zlostavljanja, uključujući fizičko, psihološko, seksualno i ekonomsko nasilje. Pored tih lica koja su neposredno izložena, koncept žrtve često se proširuje i na posredne žrtve, kao što su članovi porodice ili izdržavana lica, posebno kada krivično delo rezultira nečijom smrću. Štaviše, često se prepoznaje ranjivost dece, što dovodi do specifičnih definicija „dece žrtava“ u nekoliko jurisdikcija, koje obično označavaju osobe mlađe od 18 godina koje su pretrpele negativne posledice.

Širi koncepti „viktimizacije“ i „ponovne viktimizacije“ takođe se pojavljuju u različitim pravnim okvirima. „Viktimizacija“ se odnosi na nepovoljan tretman ili negativne posledice, posebno u kontekstu diskriminacije ili prijavljivanja takvih incidenata. „Ponovna viktimizacija“, ili „sekundarna viktimizacija“ odnosi se na dodatnu štetu koju žrtva može doživeti bilo od naknadnih povezanih krivičnih dela ili kroz svoje angažovanje sa samim krivičnopravnim sistemom.

3.2. Specifični pristupi po jurisdikcijama

- **Albanija:** Termin „žrtva“ uveden je u Krivični zakon,⁶² kako bi bio usklađen sa pravnim standardima EU. Međutim, u primarnim krivičnim zakonima Albanije opšta definicija „žrtve“ nedostaje. Umesto toga, Zakon o zaštiti od diskriminacije (Zakon br. 10221 od 4. 2. 2010. o zaštiti od diskriminacije, izmenjen Zakonom br. 124/2020) žrtve posredno identifikuje kroz definicije konkretnih diskriminatornih dela, a eksplicitno definiše „viktimizaciju“. Zakon o merama protiv nasilja u porodičnim odnosima (Zakon br. 47/2018 o nekim izmenama i dopunama Zakona br. 9669, od 18. 12. 2006) daje specifičnu definiciju „žrtve“ u kontekstu porodičnog nasilja, obuhvatajući povrede fizičkog, moralnog, psihološkog, seksualnog, socijalnog i ekonomskog integriteta. Krivični zakon (Zakon br. 37/2017) definiše „dete žrtvu“ i bavi se „ponovnom viktimizacijom“ i „sekundarnom viktimizacijom“.
- **Bosna i Hercegovina:** Zbog svoje složene ustavne strukture, Bosna i Hercegovina funkcioniše sa četiri zasebna pravna sistema. Termin „oštećeni“ i dalje je rasprostranjen u krivičnom postupku. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/2003, 32/2003 – ispravka, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – drugi zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018), Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 35/03), Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021), i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta („Službeni glasnik Brčko distrikta“ br. 34/13, 27/14, 3/19, 16/20, 3/24 i 14/24 koristi istu definiciju termina „oštećeni“ kao „lice kojem je lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povrijeđeno ili ugroženo“. Ovaj opis ukazuje da termin „oštećeni“ uključuje pojam žrtve, i neposredne i posredne, i može se smatrati sinonimom za termin „žrtva“. Zakon Federacije Bosne i Hercegovine o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama „žrtvu“ konkretno definiše kao svakog člana porodice ili domaćinstva, koji je izložen radnjama nasilja u porodici. „Viktimizacija“ je takođe definisana kao oblik diskriminacije u zakonima o ravnopravnosti spolova i zabrani diskriminacije.
- **Kosovo:** Pravni okvir Kosova definicije „žrtve“ propisuje u više zakona. Zakon o krivičnom postupku (Zakon br. 04/L-123, 2012) koristi kombinovani termin „oštećeni ili žrtva“, što ostavlja izvesnu dvosmislenost u pogledu njihovih različitih prava i položaja. Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih dela (Zakon br. 05-L/036, 2015) isključivo koristi termin „žrtva krivičnog dela“, usklađujući njegovu definiciju sa Zakonikom o krivičnom postupku, ali ga proširuje u svrhu nadoknade štete kako bi uključio članove porodice ili izdržavana lica. Krivični zakon „ranjivu žrtvu“ definiše na osnovu starosti, fizičkog/mentalnog invaliditeta i srodstva s učiniocem. Zakon o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja (Zakon br. 08/L-185, 2023) koristi nekoliko srodnih termina, uključujući „žrtva“, „ranjiva žrtva“, „preživeli“ i „zaštićena strana“.
- **Crna Gora:** U Crnoj Gori, termin „žrtva“ drugačije je definisan u Krivičnom zakoniku (Službeni list br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i Službeni list br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 i

⁶² Izmenjeni Zakon o krivičnom postupku iz 2017. godine (Zakon br. 7905, od 21. 3. 1995, izmenjen Zakonom br. 35/2017) i Krivični zakon (Zakon br. 35/2020 o izmenama i dopunama Zakona br. 7895 od 27. 1.1995, Krivični zakon Republike Albanije) zamenio je termin „oštećeni krivičnim delom“ terminom „žrtva krivičnog dela“ kako bi se terminologija uskladila sa pravnim tekovinama EU.

56/2013, 014/15, 042/15, 058/15, 044/17, 049/17, 003/20) i Zakonu o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja (Službeni list br. 035/15), dok Krivični zakonik (Službeni list br. 57/2009, 49/2010, 47/2014, 002/15, 035/15, 058/15, 028/18 – Odluka Ustavnog suda, 116/20 – Odluka Ustavnog suda) koristi termin „oštećeni“. Krivični zakonik definiše žrtvu kao lice kome je protivpravnim djelom prouzrokovan fizički ili duševni bol ili patnja, imovinska šteta ili povreda ljudskih prava i sloboda. Zakonu o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja nudi širu definiciju, uključujući lice kod koga je nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje fizičkog i psihičkog zdravlja usljed krivičnog djela nasilja čak i kad izvršenje tog krivičnog djela nije bilo usmjereno na to lice, ili prilikom pokušaja sprječavanja izvršenja krivičnog djela nasilja ili pružanja pomoći drugima. Zakonik o krivičnom postupku „oštećenog“ definiše lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.

- **Severna Makedonija:** Zakonodavstvo Severne Makedonije definicije „žrtve“ propisuje u nekoliko zakona. Zakon o krivičnom postupku (Službeni glasnik br. 150/2010) pravi jasnu razliku između „žrtve“ i „oštećenog“. „Žrtva krivičnog dela“ je sveobuhvatno definisana kao svako lice koje je pretrpelo negativne posledice, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, gubitak imovine ili druge povrede prava koje proizilaze iz krivičnog dela. Slična definicija nalazi se u Krivičnom zakonu (Službeni glasnik br. 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 248/2018) za „žrtvu krivičnog dela“. Krivični zakon takođe prepoznaje ranjive kategorije ljudi kao što su maloletnici, ugrožene žrtve (one koje su u opasnosti zbog davanja iskaza) i posebno ranjive žrtve (zbog starosti, invaliditeta, posledica krivičnog dela, socijalne/kulturne istorije ili ponašanja okrivljenog/saučesnika). Termin „oštećeni“ u Zakonu o krivičnom postupku odnosi se na pojedince čija su lična ili imovinska prava povređena ili ugrožena i koji učestvuju u krivičnom postupku radi gonjenja ili imovinskopravnih zahteva. Zakon o zaštiti svedoka (Službeni glasnik br. 38/05) uključuje posebnu definiciju za „žrtvu koja se pojavljuje u svojstvu svedoka“, a Zakon o pravdi za decu (Službeni glasnik br. 87/2023) „dete žrtvu“ definiše kao svakog maloletnika mlađeg od 18 godina koji je pretrpeo štetu od krivičnog dela.
- **Srbija:** Zakonodavni okvir Republike Srbije koristi termin „žrtva“, ali ne daje opštu definiciju. U Krivičnom zakoniku („Službeni glasnik“ br. 85/05, 88/05 – ispravka, 107/05 – ispravka, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108) kada se koristi termin „žrtva“, generalno se odnosi na neposredne žrtve. Zakonik o krivičnom postupku („Službeni glasnik“ br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – odluka Ustavnog suda i 62/2021 – odluka Ustavnog suda) definiše „oštećenog“ kao lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo. Ova definicija „oštećenog“ koristi se i u Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnoj zaštiti maloletnih lica („Službeni glasnik br. 85/2005). Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni glasnik br. 55/2014, 35/2019) koristi reč „žrtva“ u jednom članu koji se odnosi na obaveštavanje žrtava određenih krivičnih dela, podrazumevajući neposredne žrtve, dok Zakon o sprečavanju nasilja u porodici (Službeni glasnik br. 94/2016 i 10/2023 – drugi zakon) prepoznaje termin „žrtva“, ali ga ne definiše. Slično tome, Zakon o socijalnoj zaštiti (Službeni glasnik br. 24 /2011 i 117/2022 – odluka Ustavnog suda) koristi termin „žrtva“ u vezi sa korisnicima usluga socijalne zaštite, kao što su žrtve trgovine ljudima, zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja, eksploatacije i samozanemarivanja, prvenstveno misleći na neposredne žrtve konkretnih oblika viktimizacije.

3.3. Prava žrtava oružanog nasilja: Početna analiza

Zajednička karakteristika svih šest jurisdikcija jeste nedostatak konkretnih odredbi ili posebnog položaja za žrtve u okviru zakona o krivičnom postupku ili srodnih zakona. Žrtve krivičnih dela počinjenih vatrenim oružjem generalno imaju isti status i prava kao i žrtve drugih vrsta krivičnih dela. Iako se širi okviru prava žrtava automatski primenjuju na njih, zakoni retko rešavaju njihove specifične potrebe za uslugama podrške.

Analiza pravnih i političkih okvira u šest jurisdikcija otkriva značajne sličnosti, kao i specifične razlike u vezi sa identifikovanim nedostacima u vezi sa pravima žrtava oružanog nasilja.

3.3.1. Zajedničke karakteristike identifikovane širom regiona

Ključni nedostatak u svih šest jurisdikcija je nedostatak posebnog stava ili prilagođenih odredbi za žrtve krivičnih dela počinjenih vatrenim oružjem u krivičnom postupku. Opšte uzevši, relevantno zakonodavstvo u šest jurisdikcija ne sadrži konkretno pominjanje specifičnih potreba žrtava oružanog nasilja. Shodno tome, ne postoji zakonska obaveza za uspostavljanje ili poboljšanje usluga podrške posebno prilagođenih potrebama žrtava oružanog nasilja, kako neposrednih tako i posrednih. Ovo ukazuje na to da postojeći pravni okviri nisu dovoljno sveobuhvatni da bi podržali pružanje adekvatne pomoći žrtvama oružanog nasilja i da nisu usklađeni sa Direktivom o pravima žrtava.

Zajednička odlika je nedoslednost u pravnoj definiciji pojma „žrtva“ u poređenju sa međunarodnim i regionalnim instrumentima, posebno sa Deklaracijom UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći i Direktivom o pravima žrtava. Ove definicije često ne obuhvataju u potpunosti članove porodice, izdržavana lica ili druga lica koja su posredne žrtve krivičnih dela.

Još jedna zajednička karakteristika je ograničena obaveza nadležnih organa da savetuju žrtve krivičnih dela o rizicima i prevenciji sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i potencijalne odmazde, ili čak njeno nepostojanje. Slično tome, pravo žrtve na pristup uslugama podrške, posebno specijalizovanim uslugama poput bezbednog smeštaja za one koji su u opasnosti od ponovne viktimizacije, često je ograničeno ili nije u potpunosti utvrđeno u krivičnom postupku. To uključuje odsustvo eksplicitnih zahteva da usluge podrške budu dostupne pre, tokom i u odgovarajućem vremenskom periodu nakon krivičnog postupka.

Ključno je da zakoni i politike vezani za vatreno oružje u svim jurisdikcijama ne rešavaju nikakva pitanja vezana za prava žrtava oružanog nasilja ili pružanje povezanih usluga podrške.

3.3.2. Specifične karakteristike po jurisdikcijama

Iako su opšti nedostaci slični, zakonodavstvo svake jurisdikcije ima posebne karakteristike:

- **Srbija:**

- Krivično i krivičnoprocesno zakonodavstvo koristi pojam „žrtva“ bez njegove definicije, što dovodi do dvosmislenosti u pogledu njegovog preciznog pravnog značenja.
- Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela (2020–2025) „žrtvu“ definiše u skladu sa Direktivom EU, ali joj nedostaje konkretno pominjanje potrebe za podrškom žrtvama incidenata povezanih sa vatrenim oružjem.

- Zakonodavstvo ne uključuje obavezu vlasti da žrtve obaveste o dostupnim uslugama podrške ili da savetuju o opasnostima od sekundarne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Ovo izostavljanje odnosi se i na „posebno ranjive svedoke“ i „zaštićene svedoke“.
- Ne postoje opšte zakonske obaveze konkretnih organa vlasti da pruže podršku žrtvama krivičnih dela ili da ih obaveste o dostupnim uslugama, bez obzira na to da li je krivično delo prijavljeno.

• Severna Makedonija:

- Definicije „žrtve krivičnog dela“ u Krivičnom zakonu i Zakonu o krivičnom postupku nisu u potpunosti usklađene sa međunarodnim standardima, izostavljajući posredne žrtve.
- Zakon o krivičnom postupku propisuje ograničen obim usluga podrške, a vlasti nisu obavezne da obavestavaju žrtve o specijalizovanoj podršci, alternativnom smeštaju ili opasnostima od ponovne viktimizacije.
- Prava oštećenog u Zakonu o krivičnom postupku ne uključuju pravo na podršku ili pravo da bude obavешten o dostupnim uslugama.
- Zakon ne razmatra pravo žrtava krivičnih dela na pristup podršci pre i posle krivičnog postupka.

• Crna Gora:

- Definicija „žrtve“ u Krivičnom zakoniku nije u skladu sa međunarodnim definicijama, jer izostavlja žrtve značajnog kršenja osnovnih prava i indirektno žrtve.
- Upotreba pojma „oštećeni“ u Zakoniku o krivičnom postupku je uska i nije usklađena sa međunarodnim instrumentima.
- Zakonu o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja nedostaje uključivanje indirektnih žrtava.
- Zakonik o krivičnom postupku ne sadrži nikakvu odredbu o pravu žrtava krivičnih dela (oštećenih) na pristup uslugama podrške, a jedini izuzetak je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

• Kosovo:

- Definicija „žrtve“ u Zakonu o krivičnom postupku nije u potpunosti u skladu sa međunarodnim standardima, jer izostavlja izdržavana lica.
- Nedоследna upotreba termina „žrtva“ i „oštećeni“ u relevantnim zakonskim propisima može dovesti do dvosmislenosti u njihovim položajima i pravima.
- Zakonodavstvo ne sadrži eksplicitan zahtev da usluge podrške budu prilagođene specifičnoj ranjivosti neposrednih i posrednih žrtava oružanog nasilja.
- Zahtev Zakona o krivičnom postupku da se postupak sprovodi na osnovu specifičnih potreba i okolnosti krivičnog dela podrazumeva da prilikom pružanja podrške treba uzeti u obzir težinu krivičnih dela vezanih za vatreno oružje.

• Bosna i Hercegovina:

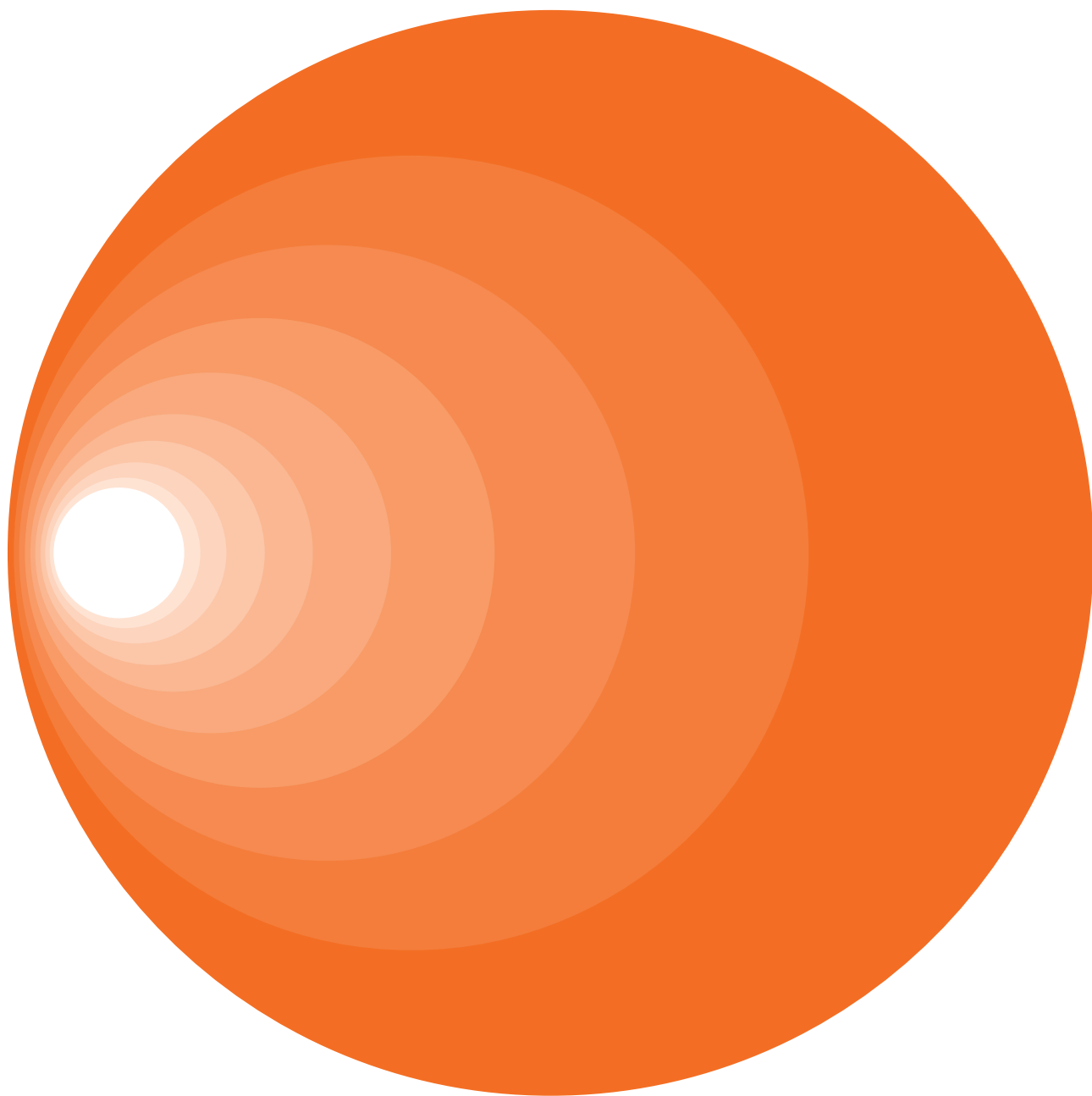
- Definicija „žrtve“ nije uključena u zakonodavstvo o krivičnom postupku, što nije u skladu sa međunarodnim standardima.

- Krivičnoprocesno zakonodavstvo koristi termin „oštećeni“, pri čemu je ova definicija uža od međunarodnih standarda.
- Zakoni generalno ne definišu obaveze vladinih organa da pružaju ili finansiraju usluge podrške žrtvama krivičnih dela, ili da ih pružaju na osnovu ravnopravnog tretmana.
- Članovi porodice ne smatraju se oštećenim stranama uprkos potencijalnoj šteti.

• **Albanija:**

- Zakonu o krivičnom postupku i Krivičnom zakonu nedostaje opšta definicija pojma „žrtva“.
- Definicije u određenim zakonima, kao što su Zakon o merama protiv nasilja u porodičnim odnosima i Krivični zakon za decu, nisu u potpunosti usklađene sa međunarodnim standardima jer ne uključuju posredne žrtve.
- Zakonodavstvu nedostaje obaveza vlasti da obezbede da žrtve dobiju podršku na način koji poštuje njihovo pravo na ravnopravan tretman.
- Iako određena krivična dela (trgovina ljudima, seksualno nasilje, nasilje u porodici) daju prava na opšte i specijalizovane usluge, uključujući alternativni smeštaj, ovo nije opšte pravo koje se primenjuje na druge žrtve nasilja povezanog sa vatrenim oružjem.

EMPIRIJSKI UVIDI U PRUŽANJE
PODRŠKE ŽRTVAMA NA
ZAPADNOM BALKANU

4. EMPIRIJSKI UVIDI U PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA NA ZAPADNOM BALKANU

Da bi se napravio pregled postojećih službi i mehanizama podrške žrtvama kriminala – posebno onih pogođenih incidentima povezanim sa vatrenim oružjem – u šest jurisdikcija Zapadnog Balkana, SEESAC je sproveo istraživanje preko VDS-a. Ono je obuhvatilo pregled relevantnih pravnih okvira, analizu aktuelne literature o potrebama i uslugama žrtava i prvu empirijsku procenu službi podrške za žrtve kriminala. Cilj je bio da se stekne uvid u nivo i kvalitet podrške dostupne žrtvama oružanog nasilja.

Empirijsko istraživanje imalo je dva glavna cilja: 1) da se stekne uvid u trenutno stanje dostupnih mehanizama i usluga podrške za žrtve kriminala, i 2) da se identifikuju nedostaci u postojećim mehanizmima podrške žrtvama kako bi se sastavile preporuke za poboljšanje podrške žrtvama uopšte, a posebno podrške žrtvama oružanog nasilja. Da bi se ovi ciljevi postigli, podaci o postojećim službama podrške žrtvama koje pružaju organi vlasti⁶³, nezavisne agencije⁶⁴ i podaci o organizacijama građanskog društva prikupljeni su putem ankete.

Upitnik je sadržao pitanja zatvorenog i otvorenog tipa i sastojao se iz glavnih delova koje su uključivali: 1) Podaci o službama podrške žrtvama (npr. misija/mandat, kontakt podaci, pravni status, kapaciteti, evidentiranje podataka itd.) i 2) Informacije o pomoći i podršci žrtvama (npr. ciljne grupe u smislu ličnih karakteristika i oblika viktimizacije, lokacija i geografski obim pruženih usluga, oblici podrške žrtvama, načini pružanja podrške žrtvama, specifičnosti podrške i pomoći žrtvama incidenta povezanih sa vatrenim oružjem, ukoliko ih je bilo).

Da bi se bolje razumelo kako mehanizmi podrške žrtvama incidenta povezanih sa vatrenim oružjem funkcionišu u praksi, ispitanici su zamoljeni da opišu barem jedan slučaj nasilja ili drugog oblika viktimizacije koji uključuje vatreno oružje i da objasne kako su pružili pomoć i podršku žrtvama. U završnom delu upitnika, ispitanici su zamoljeni da navedu kako vide najveće izazove u pružanju podrške žrtvama incidenta sa vatrenim oružjem, svoju saradnju sa akterima van svoje organizacije radi unapređenja usluga, kao i svoje stavove o mogućim unapređenjima podrške žrtvama i potencijalnim poboljšanjima u svom radu i kapacitetima u ovoj oblasti. Na samom kraju, ispitanicima je data mogućnost da uključe dodatne komentare i sugestije, kao i da navedu druge organizacije i institucije koje pružaju podršku žrtvama u njihovoj jurisdikciji kako bi bile uključene u anketu.

⁶³ Termin „organi vlasti“ prvenstveno se odnosi na izvršnu i sudsku vlast u jurisdikcijama obuhvaćenim istraživanjem, kao što su sudovi, tužilaštva i službe pravne pomoći.

⁶⁴ Nezavisna agencija se odnosi na institucije ombudsmana.

Proces definisanja uzorka uključio je sastavljanje sveobuhvatnog spiska relevantnih organizacija koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i one pogođene oružanim nasiljem. To je urađeno na dva načina:

- a) korišćenjem postojećih resursa, uključujući literaturu i baze podataka službi za podršku žrtvama, i
- b) korišćenjem lokalnih kontakata uz pomoć kontakt osoba u svakoj jurisdikciji.

Početni uzorak je zatim definisan,⁶⁵ a potom proširen tokom prikupljanja podataka po principu grudve snega kako bi se u mapiranje uključio što veći broj relevantnih službi.

Na osnovu početnog spiska potencijalnih ispitanika i naknadnih dopuna tokom prikupljanja podataka, propratna pisma za učešće u anketi poslata su na adrese 435 organizacija, uključujući:

- 234 organa vlasti (53,8%)
- 13 nezavisnih agencija (3%)
- 178 organizacija civilnog društva (40,9%)

Ukupno je popunjeno 189 upitnika, od kojih je 182 bilo validno.⁶⁶ Konačni uzorak sastojao se od 182 subjekta, uključujući državne organe, nezavisne agencije i OCD. Stopa odziva bila je 41,8%. Sastav ispitanika:

- 106 organa vlasti (58,2%)
- 2 nezavisne agencije (1,1%)
- 74 organizacije civilnog društva (40,7%)

Važno je napomenuti da organizacije koje se bave ženskim pravima predstavljaju najznačajniji deo OCD u uzorku. Pored toga, u jednoj jurisdikciji državne institucije nisu pružile informacije, a u četiri jurisdikcije, nezavisne institucije nisu odgovorile na anketu.

Na opisani način dobijeni empirijski podaci su indikativni i ne mogu se smatrati konačnim zbog neujednačenih stopa odziva institucija i OCD u šest jurisdikcija. Bez obzira na neujednačenost uzorka, nalazi ukazuju na opšte trendove i različite karakteristike unutar posmatranih oblasti podrške žrtvama.

4.1. Pružaoci usluga podrške žrtvama: status, misija i kapaciteti

U šest jurisdikcija, podršku žrtvama pruža raznolika mešavina OCD, državnih institucija (kao što su sudovi i tužilaštva) i nezavisnih agencija poput kancelarija zaštitnika građana. OCD generalno težište stavljaju na zagovaranje za zaštitu prava žrtava i neposrednu pomoć posebno ranjivim grupama poput žena i dece. Vlasti se prvenstveno koncentrišu na sprovođenje vladavine prava i obezbeđivanje pristupa pravdi. Nezavisne agencije, poput zaštitnika građana u Albaniji ili u Srbiji, fokusiraju se na zaštitu ljudskih prava i jačanje vladavine prava. Na Kosovu, anketirane OCD naglašavaju osnaživanje žrtava zadovoljavanjem njihovih praktičnih potreba, pružanjem socijalne pomoći i olakšavanjem reintegracije. Odeljenja za podršku svedocima u Bosni i Hercegovini pružaju specijalizovanu psihološku podršku svedocima tokom celog sudskog postupka.

⁶⁵ Početni spisak potencijalnih ispitanika za svaku jurisdikciju je dostavljena i razmotrena sa SEESAC-om pre početka prikupljanja podataka.

⁶⁶ Ukupno je bilo sedam nevažećih upitnika: pet iz Srbije, jedan sa Kosova i jedan iz Albanije.

Prikupljanje i evidentiranje podataka o žrtvama i službama za podršku žrtvama: Većina pružalaca usluga u svim jurisdikcijama vodi baze podataka za evidentiranje informacija o žrtvama i pruženoj podršci, uključujući pol, nacionalnost i vrstu usluge. Međutim, postoje izuzeci, pri čemu neke anketirane javne institucije i OCD u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji prijavljuju uočene nedostatke u sistemskom prikupljanju podataka.

Podrška i pomoć žrtvama – glavne ciljne grupe: Usluge podrške žrtvama su široko dostupne svim žrtvama bez obzira na pol i druge lične karakteristike. Međutim, većina anketiranih OCD specijalizovana je za pomoć ženama, devojkama i deci pogođenoj nasiljem. Većina pružalaca usluga pruža podršku žrtvama svih starosnih grupa. Iako se standardno bave nasiljem u porodici, seksualnim nasiljem i trgovinom ljudima, specijalizovana podrška postoji i za druge specifične grupe. Na primer, jedna organizacija u Albaniji težište stavlja na dečake do 14 godina, a neke organizacije građana u Severnoj Makedoniji pružaju pomoć marginalizovanim grupama poput seksualnih radnika i beskućnika.

Informisanje žrtava o dostupnoj podršci: U svih šest anketiranih jurisdikcija, širenje informacija uglavnom se svodi na štampane materijale, veb stranice i društvene mreže. Albanija za deljenje informacija koristi i sastanke lokalne zajednice. Bosna i Hercegovina ima dobru praksu uključivanja obaveštenja o podršci svedocima uz sudske pozive, dok, prema anketiranim OCD, Kosovo kao primarni kanal za informisanje koristi društvene mreže.

Pružanje podrške žrtvama: Neposredan kontakt i telefonska podrška su najčešće metode pomoći koja se pruža žrtvama, uz korišćenje komunikacije imejlom i preko društvenih mreža. Usluge se generalno pružaju besplatno. U Bosni i Hercegovini, jedna OCD je navela da nudi kućne posete, što je jedinstveno među anketiranim organizacijama.

Geografski obim usluga podrške žrtvama: U svih šest jurisdikcija, usluge podrške su generalno dostupne ili u celoj jurisdikciji ili unutar određenih manjih regiona. U Srbiji većina anketiranih pružalaca usluga (65,4%) usluge podrške nudi širom zemlje, dok je u Bosni i Hercegovini regionalna podrška rasprostranjenija.

Saradnja sa drugim službama radi poboljšanja podrške žrtvama: Tesna saradnja sa drugim akterima je uobičajena, pri čemu većina pružalaca usluga navodi postojeću saradnju sa policijom, tužilaštvima, sudovima, centrima za socijalni rad, OCD i zdravstvenim ustanovama.

Izveštavanje ka drugim institucijama i organizacijama: Većina pružalaca usluga svoje donatore ili određene javne institucije redovno izveštava o svojim aktivnostima. OCD obično izveštavaju finansijere projekata, dok organi vlasti izveštaje podnose višim sudskim telima i ministarstvima pravde. Izveštaji ombudsmana u Albaniji se koriste za doprinos poboljšanju zakonskih propisa. Zaštitnik građana Srbije godišnje izveštaje podnosi neposredno Narodnoj skupštini.

Kapaciteti pružalaca podrške žrtvama

Postoji značajna razlika između anketiranih javnih institucija i OCD, kako u pogledu osoblja, tako i raspoloživih sredstava. OCD se obično oslanjaju na donatorsko finansiranje kroz projekte, što doprinosi slaboj održivosti usluga. U nekim jurisdikcijama primenjuje se mešoviti pristup finansiranja, pri čemu se određene osnovne usluge koje pružaju OCD finansiraju kombinacijom vladinog i donatorskog finansiranja.

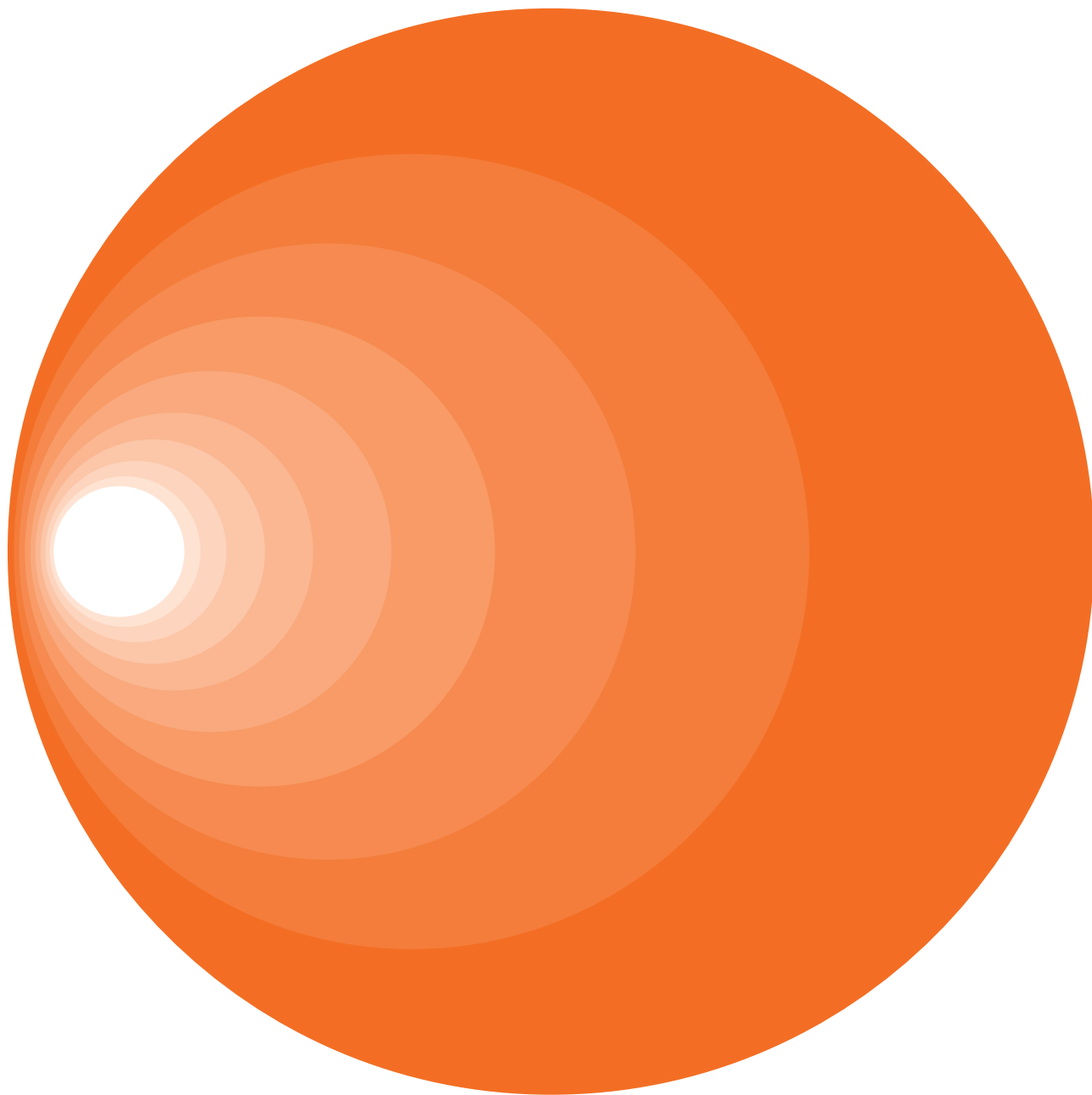
Ljudski resursi: Ljudski resursi posvećeni podršci žrtvama širom regiona uključuju advokate, psihologe i socijalne radnike kao dominantne profesije. Vlasti često imaju veći broj zaposlenih, dok OCD obično rade sa manjim timovima.

Finansijski resursi: Finansijska održivost među anketiranim organizacijama značajno varira. Organi vlasti gotovo isključivo se finansiraju iz državnih budžeta. Sa druge strane, OCD u velikoj meri zavise od stranih sredstava, grantova i donacija za svoje projekte. Neke OCD dobijaju delimično državno finansiranje, posebno za osnovne usluge poput sigurnih kuća i SOS telefonskih linija. OCD na Kosovu se takođe oslanjaju na filantropske donacije i članarine, praksu koju deli i jedna anketirana OCD u Severnoj Makedoniji.

4.2. Kratak pregled podrške žrtvama tokom 2023. godine

Podrška žrtvama kriminala: Broj žrtava kojima je 2023. pružena podrška znatno je varirao u odgovorima na anketu – od manje od 50 do preko 500.

Podrška žrtvama incidenta povezanih sa vatrenim oružjem: Neposredna podrška žrtvama incidenta povezanih sa vatrenim oružjem generalno se doživljava kao ograničena. Žrtve najčešće traže psihološku i emocionalnu podršku, pravnu pomoć i informacije o svojim pravima. Trajanje podrške varira od jednokratne pomoći do dugoročne podrške. Većina anketiranih pružalaca usluga nije primetila posebne obrasce podrške za žrtve nasilja povezanog sa vatrenim oružjem u poređenju sa drugim žrtvama. Međutim, pojavile su se neke značajne specifičnosti: učesnici ankete iz Albanije istakli su nedostatak dugoročnih skloništa, Bosna i Hercegovina je primetila vidljive emocionalne i bihejvioralne razlike kod svedoka ratnih zločina, a Crna Gora je ukazala na postojani strah od vatrene oružja. Anketirane organizacije u Srbiji uočile su osećaj ugrožene bezbednosti među žrtvama i potrebu za kontinuiranom podrškom i osnaživanjem preživelih.

5

IZAZOVI I PERSPEKTIVE U
PRUŽANJU PODRŠKE ŽRTVAMA
ORUŽANOG NASILJA

5. IZAZOVI I PERSPEKTIVE U PRUŽANJU PODRŠKE ŽRTVAMA ORUŽANOG NASILJA

Pružanje sveobuhvatne podrške žrtvama oružanog nasilja u svih šest jurisdikcija obuhvaćenih istraživanjem predstavlja niz izazova, ali i mogućnosti za poboljšanja, posebno u oblasti politika i zakonodavstva vezanog za kontrolu malokalibarskog i lakog oružja, a imajući u vidu postojeću regionalnu mrežu bezbednosnih institucija koju podržava SEESAC i koja omogućava razmenu korisnih znanja i iskustava.

Iako postoji jasna posvećenost podršci žrtvama, pokušaji da se ove usluge usklade sa relevantnim zakonodavstvom EU, posebno sa Direktivom o pravima žrtava i referentnim međunarodnim standardima, predstavljaju deo procesa koji još traje. Ovo usklađivanje često otežavaju sistemske poteškoće, ograničeni resursi i još uvek nedovoljno razvijena specijalizacija za rešavanje specifičnih potreba žrtava oružanog nasilja. Empirijski podaci, iako samo indikativni zbog različitih nivoa učešća institucija i OCD u regionalnom istraživanju, ističu ključna područja u kojima su poboljšanja neophodna kako bi se obezbedilo da žrtve imaju pristup odgovarajućoj i blagovremenoj pomoći.

Primarni izazov koji je primećen u šest jurisdikcija je **ograničena dostupnost prilagođene podrške za žrtve incidenata uz upotrebu vatrenog oružja**. Iako su opšte usluge podrške žrtvama najčešće dostupne, prema nalazima ankete, pomoć koja uzima u obzir duboku traumu i jedinstvene potrebe žrtava oružanog nasilja često je limitirana. Mnogi pružaoci usluga navode da pomažu relativno malom broju takvih žrtava. Ovakav podatak ukazuje na potencijalne nedostatke u radu na terenu, protokolima identifikacije i sveobuhvatnom razumevanju specifičnih psiholoških, fizičkih i pravnih složenosti svojstvenih viktimizaciji posredstvom vatrenog oružja. Generalizovani pristup uslugama za žrtve rizikuje da previdi nijanse karakteristične za potrebe osoba pogođenih oružanim nasiljem, što potencijalno dovodi do nedovoljno adekvatne ili neusklađene podrške.

Izazovi u sveobuhvatnom prikupljanju podataka i izveštavanju ometaju razvoj politika zasnovanih na podacima, kao i ciljanih intervencija. Iako većina pružalaca usluga poseduje baze podataka, one često ne sadrže sve podatke koji su specifični za situacije oružanog nasilja. Sveobuhvatno razumevanje rasprostranjenosti, karakteristika i dugotrajnih posledica oružanog nasilja, zajedno sa procenom trenutnih mehanizama podrške za žrtve je od velike važnosti za usklađivanje jurisdikcija sa zakonodavstvom EU i međunarodnim standardima.⁶⁷

⁶⁷ Mehanizam za prikupljanje podataka o vatrenom oružju koji podržava SEESAC putem AVMP-a je važan resurs sa obiljem informacija o incidentima povezanim sa vatrenim oružjem. Međutim, do sada su se informacije o podršci žrtvama nasilja povezanog sa vatrenim oružjem retko pominjale zato što nisu dostupne.

Izazov je takođe povezan sa **ograničenjima u pristupu izgradnji kapaciteta osoblja koje pruža podršku žrtvama**, posebno u vezi sa dugoročnim psihološkim posledicama i potencijalom za ponovnu traumatizaciju žrtava tokom sudskih postupaka. Ovo je naglašeno opštim zapažanjem većine anketiranih pružalaca usluga da ne primećuju jedinstvene obrasce ili različite zahteve za podršku žrtvama oružanog nasilja u poređenju sa onima pogođenim drugim oblicima nasilja. Ovaj nedostatak percipirane specifičnosti traume izazvane oružanim nasiljem ukazuje na potencijalni nedostatak u identifikovanju i rešavanju jedinstvenih potreba koje proizilaze iz velikog straha, duboke nesigurnosti i tuge koja je povezana sa incidentima uz upotrebu vatrenog oružja. Iako pravni stručnjaci, psiholozi i socijalni radnici čine jezgro timova za podršku žrtvama, čini se da postoji ograničena specijalizovana obuka usmerena na usavršavanje pristupa kada se radi o traumi usled oružanog nasilja.

Nadalje, **ograničenja finansijskih resursa** predstavljaju značajnu prepreku adekvatnoj podršci žrtvama. Državne institucije pretežno se finansiraju iz budžeta centralne ili lokalne vlasti, dok OCD, koje često pružaju najneposredniju i najsveobuhvatniju podršku žrtvama, u velikoj meri ovise od nesigurne finansijske pomoći iz inostranstva u vidu grantova i donacija. Ovaj model finansiranja kroz projekte često ograničava održivost i dugoročno planiranje specijalizovanih programa za žrtve oružanog nasilja. Odsustvo stabilnog, namenskog finansiranja usluga za žrtve ometa uspostavljanje čvrstih, trajnih sistema podrške, uključujući specijalizovane terapijske intervencije i bezbedan smeštaj prilagođen žrtvama koje se suočavaju sa ugrožavajućim bezbednosnim rizicima.

Pored ovih sveobuhvatnih problema, ispitanici su istakli nekoliko konkretnih izazova, kategorisanih na sledeći način:

Izazovi vezani za kontrolu vatrenog oružja: Neki izazovi proizilaze iz mehanizama za kontrolu vatrenog oružja. Rezultati empirijskog istraživanja ukazuju na percepciju nedovoljno strogog zakonodavstva u vezi sa posedovanjem vatrenog oružja. Takođe ukazuju na potrebu za unapređenim postupcima za izdavanje dozvola za vatreno oružje. Percepcija učesnika ankete je da se često ne konsultuju relevantni sistemi koji ukazuju na hitne mere, bezbednosne probleme ili prethodne izveštaje o nasilju u porodici. Istaknuta je i potreba za poboljšanom saradnjom između aktera nadležnih za izdavanje dozvola i drugih institucija koje mogu posedovati ključne informacije (kao što su centri za socijalni rad), kao i važnost redovnih provera načina čuvanja oružja nakon što je dozvola izdata. Potrebno je obezbediti da se kriterijumi za izdavanje dozvole prate i, ako nisu ispunjeni, dozvola treba da bude oduzeta. Generalno postoji percepcija da građani ne poseduju dovoljno informacija i dovoljnu svest o obavezama povezanim sa posedovanjem i nošenjem vatrenog oružja.

Izazovi vezani za podršku žrtvama: Pored opštih pitanja u vezi sa resursima i specijalizacijom, u nalazima ankete primećeno je nekoliko konkretnih izazova vezanih za podršku žrtvama. Među njima je i nedostatak sveobuhvatne systemske i kontinuirane podrške žrtvama, što ukazuje na fragmentiran pristup dugoročnoj pomoći. Žrtve često nisu dovoljno informisane o postojećim službama podrške žrtvama, što otežava blagovremen pristup odgovarajućoj pomoći.

Izazovi vezani za rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici: Nedovoljna je razmena informacija među nadležnim institucijama u slučajevima femicida, što pogoršava problem nedostatka analize institucionalnih postupaka u slučajevima femicida. Ovaj nedostatak temeljne analize i međuinstitucionalne komunikacije ugrožava napore da se spreče budući incidenti i izvuku korisne lekcije iz prethodnih reagovanja. U kontekstu porodičnog nasilja, i dalje postoje specifični nedostaci u proceni rizika. Prisustvo oružja često se ne prepoznaje kao faktor visokog rizika za nasilje, i time se

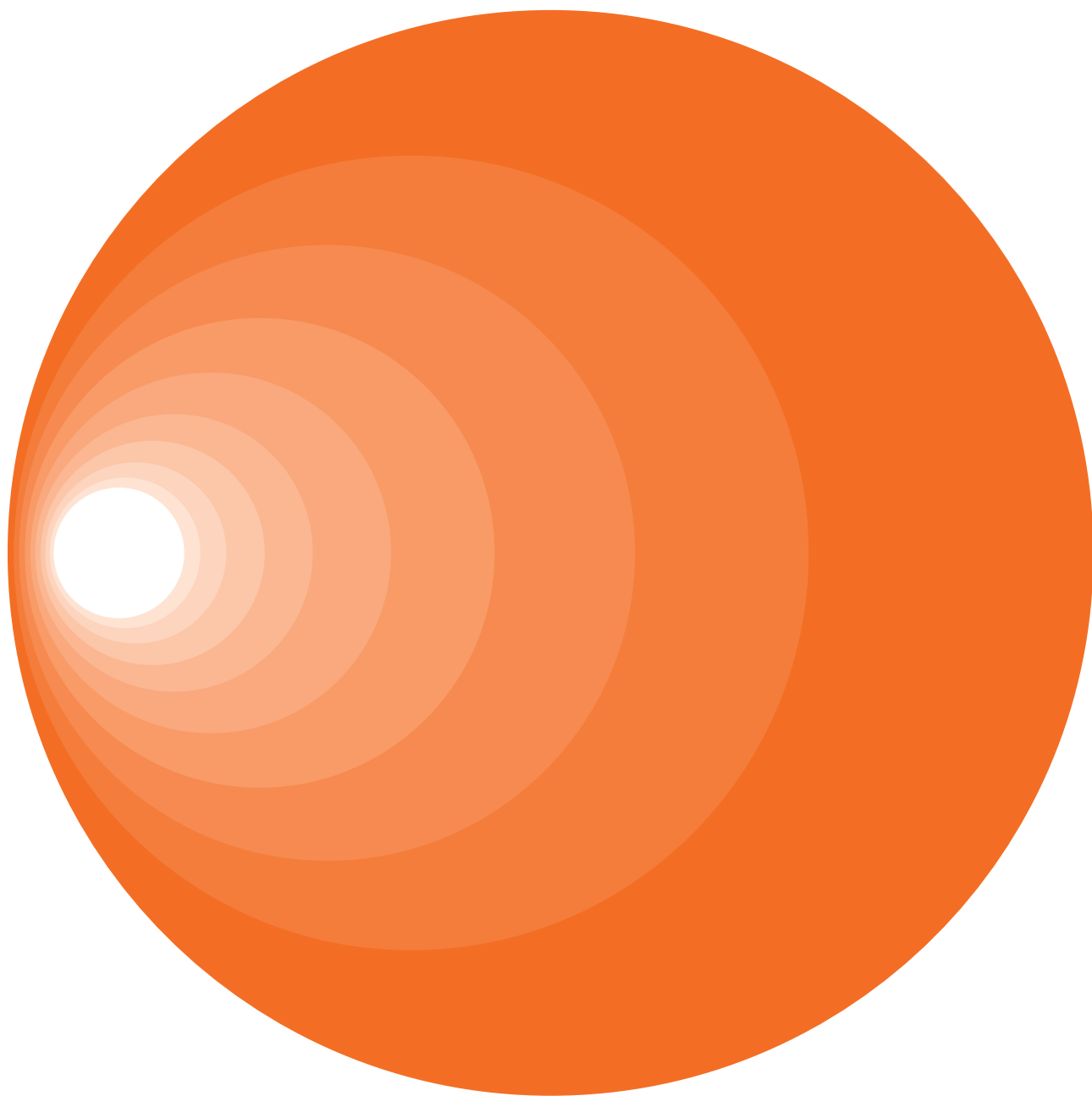
značajno potcenjuje opasnost od smrtonosnih ishoda. Pored toga, neuključivanje žrtava u procene rizika i kreiranje individualnih planova zaštite ne uvažava pristup usmeren na žrtve i potencijalno ugrožava njihovu bezbednost.

Izazovi vezani za istražne i sudske postupke: Sudski postupak predstavlja brojne teškoće za žrtve, uključujući izazove u prikupljanju dokaza tokom istrage, što može ometati ostvarivanje pravde. Značajnu zabrinutost predstavlja potencijalna izloženost sekundarnoj viktimizaciji tokom postupka, koju pogoršavaju prakse poput višestrukog ispitivanja žrtve. Dugotrajna priroda krivičnog postupka može dodatno iscrpeti žrtve, što otežava njihovo osnaživanje da izdrže do kraja procesa.

Izazovi vezani za nadoknadu štete i ublažavanje posledica incidenata povezanih sa vatrenim oružjem: Postoji ključan nedostatak u oblasti finansijske naknade za žrtve. Generalno nedostaju sredstva za naknadu štete žrtvama nasilja uz upotrebu vatrenog oružja. Iako to ostaje široko rasprostranjen izazov, trenutni proces uspostavljanja fonda za naknadu štete u Severnoj Makedoniji može da posluži kao primer dobre prakse, što može da bude jedna od mogućnosti koju bi druge jurisdikcije mogle da istraže.

Uprkos navedenim preprekama, ima brojnih ohrabrujućih inicijativa i **perspektiva za poboljšanje**. Već postojeća saradnja između različitih aktera – policije, tužilaca, sudova, centara za socijalni rad i OCD koje se fokusiraju na podršku žrtvama – čini čvrst temelj za koordinisan sistem podrške žrtvama. Jačanje ovih mehanizama i podsticanje veće međuinstitucionalne komunikacije, posebno u složenim slučajevima koji uključuju oružano nasilje, može olakšati bolju i sveobuhvatniju podršku žrtvama. Sve veće prepoznavanje potrebe za psihološkom i emocionalnom podrškom, uz pravnu pomoć, predstavlja pozitivan korak ka uspostavljanju odgovarajućih usluga za žrtve i usklađivanju sa relevantnim međunarodnim i regionalnim pravnim okvirima.

Osim toga, iskustva OCD koje su specijalizovane za konkretne oblike podrške žrtvama, mogu pružiti dragocene uvide za razvoj ciljanih pristupa žrtvama oružanog nasilja.

PREPORUKE

6. PREPORUKE

Na osnovu analize dostupne literature o pravima žrtava, pregleda pravnih okvira u šest jurisdikcija Zapadnog Balkana i indikativnih nalaza iz sprovođenja prvog regionalnog empirijskog istraživanja kroz anketu o uslugama podrške žrtvama oružanog nasilja, sastavljene su preporuke za unapređenje zakonskog okvira, politika i prakse. Da bi se odgovorilo na identifikovane izazove, strateški pristup u kome su navedene aktivnosti preporučene organima vlasti u jurisdikcijama Zapadnog Balkana trebalo bi da uključi sledeće:

Usklađivanje politika i zakona:

- 1. Ažurirati politike i zakonske okvire:** Potrebno je sprovesti temeljan pregled i reviziju relevantnih pravnih okvira u svakoj jurisdikciji kako bi se usluge za podršku žrtvama uskladile sa međunarodnim standardima, obezbeđujući uključivanje odredbi koje se posebno odnose na žrtve oružanog nasilja. To bi trebalo da uključi izradu nacrtu izmena i dopuna relevantnih zakona kako bi se uključila definicija „žrtve“ koja obuhvata i neposredne i posredne žrtve, obezbeđujući doslednu terminologiju i razjašnjavajući obavezu organa vlasti da pruže informacije i omoguće pristup službama podrške. Uključiti pravo žrtava oružanog nasilja na informacije i pružanje usluga u zakone i politike vezane za malokalibarsko i lako oružje.
- 2. Uskladiti usluge za podršku žrtvama sa međunarodnim standardima:** Organizovati geografski dostupne, poverljive i besplatne usluge podrške za žrtve. Kao minimum, ove usluge treba da uključuju hitnu medicinsku pomoć, pružanje informacija, psihološku podršku, pravnu pomoć i upućivanje na odgovarajuće specijalizovane službe, obezbeđujući sveobuhvatnu i kontinuiranu podršku pre, tokom i nakon krivičnog postupka. Preciznije rečeno, trebalo bi kreirati društvene politike i zakonske okvire usmerene na podršku žrtvama kako bi se obezbedilo da:
 - pravni okviri uključe odgovarajuću definiciju „žrtve“ u skladu sa međunarodnim preporukama i Direktivom o pravima žrtava;
 - nadležni organi imaju zakonsku obavezu da obezbede upućivanje žrtava na službe za podršku žrtvama;
 - nadležni organi imaju zakonsku obavezu da savetuju žrtve krivičnih dela o rizicima i prevenciji sekundarne viktimizacije i ponovne viktimizacije, zastrašivanja i potencijalne odmazde, uzimajući u obzir specifičnu ranjivost i potrebe žrtava krivičnih dela počinjenih vatrenim oružjem;
 - relevantno zakonodavstvo treba da uključi dužnost nadležnog organa da obezbedi da opšte i specijalizovane usluge podrške budu besplatne, dostupne i pristupačne svim žrtvama krivičnih

dela na osnovu ravnopravnog tretmana, u skladu sa Deklaracijom UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći i Direktivom o pravima žrtava,

- podrška žrtvama krivičnih dela treba da bude dostupna i pristupačna posrednim žrtvama (članovima porodice žrtava i izdržavanim licima, npr. deci) u skladu sa njihovim potrebama i stepenom štete koju su pretrpeli zbog nasilnog čina počinjenog nad žrtvom u kojem je upotrebljeno vatreno oružje;
- treba da se koristi proaktivan pristup žrtvama, kako neposrednim tako i posrednim, uključujući pravovremeno pružanje informacija o uslugama podrške žrtvama u trenutku prijavljivanja krivičnog dela (kontakt podaci i načini obraćanja službama, uključujući sudove, tužilaštva, službe socijalne zaštite i pružaoce usluga OCD);
- učešće i perspektive žrtava pogođenih oružanim nasiljem i organizacija koje ih zastupaju, uključujući OCD, treba da budu integrisani u procese konsultacija za izradu politika kontrole malokalibarskog i lakog oružja na nivou jurisdikcija i regiona.

Centralna uloga policije

3. Pri pružanju podrške i zaštite ojačati pristup policije usmeren na žrtve:⁶⁸ Policija igra centralnu ulogu u zaštiti prava žrtava. Da bi se obezbedilo da žrtve imaju adekvatnu podršku prilikom prijavljivanja nasilja počinjenog vatrenim oružjem, policija treba da usvoji pristup koji uvažava potrebe žrtve i traumu koju su doživele tokom incidenta. Policijski službenici moraju biti dobro informisani o pravima žrtava i pripremljeni da odgovore na njihove potrebe na senzibilan i profesionalan način. Unapređenje pristupačnosti policije, međuinstitucionalna saradnja i koordinacija mehanizama upućivanja neophodna je za izgradnju poverenja i obezbeđivanje blagovremene, koordinisane podrške žrtvama. Preciznije rečeno, to bi trebalo da uključuje:

- bezbedne i pristupačne kanale za prijavljivanje – žrtve moraju da se osećaju bezbedno kada prijavljuju zločine. To znači i mogućnost prijavljivanja putem trećih lica, odnosno putem pouzdanih posrednika kao što su zaposleni u OCD ili socijalni radnici, posebno za ranjive grupe.
- delotvornu komunikaciju i podržavajuće okruženje – policijski službenici treba da budu obučeni da komuniciraju na senzibilan način, obezbeđujući da žrtve budu saslušane uz puno poštovanje njihovog dostojanstva. Razgovori treba da se obavljaju u okruženju koje žrtva oseća kao bezbedno;
- integrisane sisteme upućivanja – policija treba tesno da saraduje sa službama za podršku žrtvama, uključujući zdravstvenu, psihološku i socijalnu zaštitu. Moraju se uspostaviti jasni kanali komunikacije kako bi žrtve brzo dobile odgovarajuću pomoć;
- trebalo bi da postoje procedure koje obezbeđuju da su žrtve u potpunosti informisane o svojim pravima i dostupnim uslugama podrške u svakoj fazi procesa. Žrtve krivičnih dela povezanih sa vatrenim oružjem mogu biti u šoku i nesposobne da procesuiraju informacije odmah nakon incidenta. Neophodno je saopštiti informacije o uslugama podrške u više formata – usmenom, pisanom i, po potrebi, ponoviti informacije – kako bi se obezbedilo da žrtve razumeju kako mogu da dobiju dostupnu pomoć.

⁶⁸ Treba napomenuti da je, zbog specifične i ključne uloge policije, jedna preporuka posvećena njoj ulozi i potrebama za kapacitetima. Zasnovana je na širokom empirijskom istraživanju potreba žrtava koje je sprovedla Agencija EU za osnovna prava pod nazivom *Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions (Pojačavanje odgovora na potrebe žrtava kriminala: nalazi FRA o izazovima i rešenjima)*. Na engleskom dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>

Izgradnja kapaciteta za pružaoce usluga

4. Organizovati izgradnju kapaciteta i obuku: Obezbediti pristup programima obuke i izgradnje kapaciteta za policijske i pravosudne službenike, zdravstvene radnike i OCD usmerene na podršku žrtvama kako bi se poboljšalo njihovo razumevanje prava žrtava oružanog nasilja i delotvornih mehanizama podrške. To bi trebalo da doprinese dobro koordinisanim i adekvatnim odgovorima na potrebe žrtava u svim sektorima i da obezbedi usklađenost sa Direktivom o pravima žrtava. Preciznije rečeno, aktivnosti izgradnje kapaciteta trebalo bi težište da stave na:

- unapređenje znanja i razumevanja zaposlenih u institucijama i organizacijama koje dolaze u kontakt sa žrtvama oružanog nasilja, sa posebnim težištem na onim službama koje su najčešće prva tačka kontakta. Edukovati ih o pravima žrtava kako bi se sprečio jaz između normativnog i stvarnog, odnosno postojećih zakona i njihove primene u praksi;
- jačanje kapaciteta zaposlenih u institucijama i organizacijama koje dolaze u kontakt sa žrtvama incidentata povezanih sa vatrenim oružjem kako bi se na odgovarajući način izvršila procena, adekvatno odgovorilo na potrebe žrtava i omogućilo se upućivanje na odgovarajuće službe za podršku;
- obezbeđivanje da zaposleni u institucijama i organizacijama koji dolaze u kontakt sa žrtvama incidentata povezanih sa vatrenim oružjem razumeju vrste podrške koje bi trebalo da budu dostupne posrednim žrtvama (najčešće porodicama poginulih ili povređenih u incidentima povezanim sa vatrenim oružjem).

Vidljivost i podizanje svesti

Neophodni su kontinuirani naponi za podizanje društvene svesti, borbu protiv stigme i zalaganje za reforme politika da bi prioritetni postali pristupi usmereni na žrtve. U tom smislu, ključno je:

5. Povećati vidljivost institucija i organizacija koje rade sa žrtvama oružanog nasilja:

Obezbediti da su relevantne institucije i pružaoce usluga vidljivi i da šira javnost i same žrtve imaju informacije o pravima žrtava i dostupnosti usluga. Dostavljanje takvih informacija trebalo bi da doprinese poboljšanoj saradnji i razmeni informacija među ključnim akterima. Kao minimum, vidljivost treba da se obezbedi objavljivanjem relevantnih informacija na veb stranicama organa vlasti, međunarodnih organizacija i OCD.

6. Sprovođenje kampanja za podizanje svesti i javno zagovaranje:

Sprovesti kampanje za podizanje javne svesti i zagovaranje kako bi se istakla važnost podrške žrtvama oružanog nasilja, javnost informisala o dostupnosti usluga podrške i naglasila uloga lokalnih zajednica u negovanju bezbednijeg okruženja. Ove kampanje za cilj treba da imaju sprečavanje stigme, podsticanje prijavljivanja i informisanje o pravima žrtava i raspoloživim resursima. Poruke treba da budu prilagođene različitoj publici i da se povremeno ponavljaju. Treba da budu sažete, kratke i ograničenog broja, potkrepljene ilustrativnim primerima i statistikom. Iako priče koje sadrže primere treba da budu upečatljive i zanimljive, takvi primeri se moraju objavljivati na način koji štiti privatnost i dostojanstvo i neposrednih i posrednih žrtava. Trebalo bi koristiti različite medije, materijale i aktivnosti za slanje poruka koje su tako koncipirane da se međusobno pojačavaju.⁶⁹

⁶⁹ SALW Awareness Support Pack recommendations (Preporuke Paketa podrške za podizanje svesti o malom i lakom oružju) – SASP II, SEESAC 2005

Institucionalno učenje i razmena znanja

7. Obezbediti redovno praćenje i evaluaciju: Sastaviti čvrst okvir za praćenje i evaluaciju kako bi se procenio uticaj sprovedenih strategija i obezbedilo kontinuirano unapređenje usluga za žrtve. To bi trebalo da uključuje sistematsko prikupljanje podataka koji su razvrstani na odgovarajući način. Potrebne su redovne revizije i konsultacije sa akterima kako bi se, po potrebi, strategije prilagodile i uključile naučene lekcije. Preciznije rečeno, praćenje, evaluacija i učenje na osnovu prakse treba da uključuje:

- uspostavljanje čvrstih i sveobuhvatnih sistema za prikupljanje podataka o neposrednim i posrednim žrtvama nasilja povezanog sa vatrenim oružjem;
- obezbeđivanje da se prikupljaju podaci razvrstani po polu i starosti i da se na osnovu tih podataka sprovodi odgovarajuća rodna analiza radi informisanja politika i prakse;
- maksimalno iskorišćavanje podataka koje su prikupile fokalne tačke (kontakt osobe) za vatreno oružje, koje predstavljaju centre izvrsnosti i omogućuju prikupljanje i uključivanje ključnih informacija o žrtvama;
- podržavanje razmene ključnih podataka i informacija među sektorima radi povećanja bezbednosti i poboljšane podrške neposrednim i posrednim žrtvama nasilja povezanog sa vatrenim oružjem;
- uključivanje prikupljanja kako kvantitativnih, tako i kvalitativnih podataka kako bi se omogućilo učenje i stalno unapređivanje politika i prakse u vezi sa podrškom žrtvama vatrenog oružja;
- izrada studija slučaja, odnosno prikupljanje primera iz prakse uz obavljanje razgovora sa povređenim žrtvama i porodicama onih koji su ubijeni vatrenim oružjem kako bi se procenila dostupnost mreža i mehanizama za podršku žrtvama u praksi;
- prilikom prikupljanja i predstavljanja podataka potrebno je voditi računa o osetljivosti kako bi se izbeglo da žrtve i njihova privatnost budu u opasnosti od ponovne viktimizacije i sekundarne viktimizacije.

8. Ojačati kreiranje politika zasnovanih na podacima: Pored poboljšanog prikupljanja podataka i umrežavanja vladinih i nevladinih aktera koji treba da obezbede poštovanje prava žrtava i pružanje blagovremenih i adekvatnih usluga, neophodno je konsultovati se sa pružiocima usluga iz OCD u vezi sa politikama kontrole malokalibarskog i lakog oružja i uslugama podrške žrtvama, kako bi se poboljšale prevencija zločina uz upotrebu vatrenog oružja, kao i zaštita žrtava.

9. Učešće u regionalnoj saradnji i izgradnji partnerstava: Podsticati regionalnu saradnju između jurisdikcija Zapadnog Balkana radi razmene dobrih praksi, naučenih lekcija i saradnje na izradi strategija za podršku žrtvama nasilja povezanog sa vatrenim oružjem. Koristiti postojeće regionalne mreže institucija sektora bezbednosti za razmenu naučenih lekcija i ubrzavanje procesa usklađivanja sa ključnim međunarodnim standardima o pravima žrtava. Uspostaviti partnerstva sa međunarodnim organizacijama, uključujući međunarodne i lokalne OCD, kako bi se iskoristili njihovi resursi i stručnost.

Iz navedenog se može zaključiti da obezbeđivanje adekvatne podrške žrtvama oružanog nasilja zahteva koordinisane i sveobuhvatne mere usmerene na otklanjanje postojećih nedostataka u pravnim okvirima, unapređenje specijalizacije, pouzdanu raspodelu resursa, redovno i dosledno prikupljanje razvrstanih podataka, sprovođenje sveobuhvatnih procena rizika i obezbeđivanje adekvatne podrške

za žrtve. Neophodno je obezbediti vođenje pravnih postupaka koji uzimaju u obzir specifične ranjivosti žrtava oružanog nasilja, kao i omogućiti odgovarajući pristup fondovima za naknadu štete.

Jačanjem institucionalnih kapaciteta, uspostavljanjem održivog finansiranja za pružaoce usluga, obezbeđivanjem pristupa specijalizovanim programima obuke i daljim unapređenjem međusektorskih i regionalnih mehanizama saradnje, jurisdikcije Zapadnog Balkana su u dobroj poziciji da obezbede uspostavljanje integrisanog, ka žrtvama orijentisanog sistema podrške koji je usklađen sa međunarodnim i standardima EU u oblasti zaštite prava žrtava.

REČNIK POJMOVA

Oružano nasilje: Oružano nasilje je namerna, zaprećena ili stvarna upotreba oružja radi nanošenja smrti ili povreda. Može imati mnogo oblika, od političkog, preko kriminalnog, do interpersonalnog nasilja, i javlja se u širokom spektru konteksta. Ključno je da obuhvata više od fizičkog povređivanja i uključuje psihosocijalnu štetu i negativni uticaj na razvoj.⁷⁰

[\(Promoting development through the reduction and prevention of armed violence: report of the UN Secretary-General-Promovisanje razvoja kroz smanjenje i sprečavanje oružanog nasilja: izveštaj generalnog sekretara UN\)](#)

Naknada štete (kompenzacija): Prema Direktivi o naknadi štete, žrtve krivičnih dela u EU trebalo bi da imaju pravo na pravednu i odgovarajuću naknadu za povrede koje su pretrpele, bez obzira na to gde je u Evropskoj uniji krivično delo počinjeno“ (tačka 6. preambule Direktive). Ako učinilac, činjenjem nasilnog krivičnog dela dovede u pitanje prava žrtava ili ne nadoknadi štetu, žrtve mogu legitimno očekivati da će njihova pravna zajednica braniti njihova prava na pravdu u krivičnom postupku i da će vlada imati obavezu da naknadu izvrši umesto učinioca.

(J. Milquet (2019). Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation – For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025. Report of the Special Adviser J. Milquet to the President of the European Commission – Jačanje prava žrtava: Od nadoknade do reparacije – Za novu strategiju EU za prava žrtava 2020-2025. Izveštaj specijalnog savetnika Ž. Milkea predsedniku Evropske komisije.)

Neposredna žrtva: Neposredna (direktna) žrtva je „fizičko lice koje je pretrpelo negativne posledice, uključujući fizičku povredu, psihološku ili emocionalnu povredu, ili ekonomski gubitak koji je direktno uzrokovan krivičnim delom.“

(Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta EU od 25. oktobra 2012)

Članovi porodice: „Članovi porodice“ odnose se na supružnike, lice koje je sa žrtvom u trajnoj intimnoj vezi, u zajedničkom domaćinstvu i dužem vremenskom razdoblju, rođake u pravoj liniji, braću i sestre i izdržavana lica žrtve.

(Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012)

Zločin počinjen vatrenim oružjem: Ovaj termin posebno se odnosi na kriminalne aktivnosti koje uključuju upotrebu vatrenog oružja, kao što su: oružana pljačka, nezakonito posedovanje vatrenog oružja i ubistva počinjena vatrenim oružjem. Naglašava se nezakoniti aspekt oružanog incidenta.

[\(Annual Gun Violence Data | Centre for Gun Violence Solutions – Godišnji podaci o oružanom nasilju | Centar za rešenja za oružano nasilje\)](#)

⁷⁰ Važno je napomenuti da različite jurisdikcije imaju različite definicije, što zavisi od različitog naglaska koji jurisdikcije stavljaju na različite aspekte incidenta povezanih sa vatrenim oružjem, bilo da težište stavljaju na samo nasilje ili na krivičnu komponentu događaja. Na Zapadnom Balkanu, oružano nasilje je često povezano sa velikom rasprostranjenošću vatrenog oružja u civilnom posedu i nasleđem sukoba u regionu.

Pristup krivičnom pravosuđu zasnovan na ljudskim pravima: Pristup zasnovan na pravima polazi od pretpostavke da žrtve zločina imaju pravo na pravdu i da krivično pravo služi da „ispravi“ nepravdu učinjenu žrtvama. Žrtve, dakle, ne traže pomoć na osnovu svoje ranjivosti ili potreba, već zahtevaju svoja prava, a jurisdikcija kao nosilac dužnosti treba obavljati svoju dužnost da zaštiti ljudska prava osoba koji žive na njenoj teritoriji.

(J. Milquet (2019). *Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation – For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025*. Report of the Special Adviser J. Milquet to the President of the European Commission - Jačanje prava žrtava: Od nadoknade do reparacije – Za novu strategiju EU za prava žrtava 2020–2025. Izveštaj specijalnog savetnika Ž. Milkea predsedniku Evropske komisije.)

Posredna žrtva: Posredne (indirektne) žrtve su „članovi porodice osobe čija je smrt direktno uzrokovana krivičnim delom i koja je pretrpela štetu kao posledicu smrti te osobe“. Termin „članovi porodice“ odnosi se na supružnike, osobe koja sa žrtvom žive u trajnoj intimnoj vezi, u zajedničkom domaćinstvu i u vezi koja ima kontinuitet, rođake u pravoj liniji, braću i sestre i izdržavana lica žrtve.

(Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta EU od 25. oktobra 2012)

Žrtva krivičnog dela (uključujući krivična dela povezana sa oružanim nasiljem): Žrtve su „lica koja su, pojedinačno ili kolektivno, pretrpela štetu, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno kršenje njihovih osnovnih prava, kroz radnje ili propuste koji predstavljaju kršenje krivičnih zakona koji važe u državama članicama, uključujući i one zakone koji zabranjuju krivično delo zloupotrebe moći.“ (Član A.1). Prema ovoj Deklaraciji, lice se može smatrati žrtvom, bez obzira na to da li je učinilac identifikovan, uhapšen, krivično gonjen ili osuđen i bez obzira na porodični odnos između učinioca i žrtve. Termin „žrtva“ takođe uključuje, tamo gde je to prikladno, „neposrednu porodicu ili izdržavana lica neposredne žrtve i lica koja su pretrpela štetu intervenišući da bi pomogla žrtvama u nevolji ili da bi sprečila viktimizaciju.“ (Član A.2).

(Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći)

Pristup usmeren na žrtvu: Pristup usmeren na žrtvu stavlja prava i dostojanstvo žrtava, uključujući njihovo blagostanje i bezbednost, u prvi plan svih napora... Odnosi se na sistematski način postupanja prema žrtvom/žrtvama... Zahteva empatično, individualizovano, holističko pružanje kontinuiranih i pouzdanih usluga na način koji ne osuđuje i ne diskriminiše. Prioritet je stvaranje podsticajnog okruženja u kojem žrtve mogu bezbedno i poverljivo da razgovaraju sa nekim kome mogu da veruju, da budu saslušane i da ih neko čuje, da se osećaju podržano i osnaženo, i da mogu da izraze svoje potrebe i želje. Žrtve moraju biti potpuno informisane u svakoj fazi procesa... i da imaju priliku da daju saglasnost pre nego što se u njihovo ime preduzme bilo kakva radnja, čime im se vraća što je više moguće kontrole i osećaja ličnog delanja. Moraju biti zaštićene od stigmatizacije, diskriminacije, odmazde i ponovne traumatizacije.

([Victims' Rights First | United Nations – Prava žrtava na prvom mestu | Ujedinjene nacije](#))

Viktimizacija: Proces viktimizacije odnosi se na sam napad i na sve njegove neposredne posledice i uticaje.

([RAA_Saxony_Hate_Crime_Victim_Support_in_Europe_2016_m.pdf](#) – RAA_Saksonija_Podrška_žrtvama_zločina_iz_mržnje_u_Evropi)

Sekundarna viktimizacija: Do sekundarne viktimizacije dolazi kada žrtva pretrpi dalje negativne posledice ne kao neposrednu posledicu krivičnog dela, već zbog načina na koji institucije i druge osobe postupaju sa žrtvom; na primer, kroz neprimereno i ponavljano ispitivanje žrtve. Prisustvo učinioca tokom sudskih postupaka takođe može izazvati sekundarnu viktimizaciju. Taj rizik dodatno

se povećava u zavisnosti od toga koliko blisko, ako uopšte, policijske i pravosudne vlasti i službe podrške saraduju i koordiniraju međusobno tokom različitih faza krivičnog postupka u postupanju prema žrtvi.

(Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions – Pojačavanje odgovora na žrtve kriminala: nalazi FRA o izazovima i rešenjima: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>)

Specijalizovane usluge za žrtve: Ove usluge uključuju, kao minimum, pristup bezbednom smeštaju i prilagođenu psihosocijalnu podršku. Skloništa ili drugi oblici bezbednog smeštaja moraju biti dostupni kada postoji neposredni rizik od ponovne viktimizacije, zastrašivanja ili odmazde. Psihosocijalna podrška treba da se pruži kada procena identifikuje specifične potrebe koje proizilaze iz prirode nasilja ili odnosa žrtve sa učiniocem – posebno u slučajevima koji uključuju seksualno nasilje, nasilje zasnovano na polu ili nasilje od strane intimnog partnera. U takvim slučajevima, podrška treba da uključuje negu usmerenu na traumu i stručno savetovanje.

(Parafrazirano iz: Podrška žrtvama u izabranim državama Balkana: Komparativna perspektiva. Beograd: Viktimološko društvo Srbije – [Podrska_Zrtvama_Analiza.indd](#))

Ponovljena viktimizacija (ponovna viktimizacija): Situacija kada ista osoba pretrpi više od jednog krivičnog dela tokom određenog vremenskog perioda.

(Rečnik pojmova Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost – [repeat victimisation | European Institute for Gender Equality](#) (ponovljena viktimizacija | Evropski institut za rodnu ravnopravnost))

Prijavljivanje od strane trećeg lica: Prijavljivanje od strane trećeg lica žrtvama, članovima porodice ili svedocima omogućava da obaveste odgovarajuće obučeno treće lice – kao što su OCD – o zločinu. To „treće lice“ zatim može, uz saglasnost žrtve, policiji da prijavi zločin bez potrebe da žrtve same stupe u neposredan kontakt sa policijom, čime se olakšava pristup žrtava podršci, zaštiti i pravdi. Prijavljivanje od strane trećeg lica treba razlikovati od trećih lica koje zastupaju žrtve u krivičnim postupcima.

(Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions (Pojačavanje odgovora na potrebe žrtava zločina: nalazi FRA o izazovima i rešenjima – <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>)

LITERATURA

Altan, L., Meindre Chautrand, L., Blondé, A., Baudouin-Naneix, S. (2023). *Victims of Crime – Model Provisions Paper: VSE's vision for a revised victims' rights directive (Žrtve krivičnih dela – Model odredbi: Vizija VSE za revidiranu direktivu o pravima žrtava)*. Victim Support Europe.

[1695887426VSEVictimsofCrimeModelProvisionsPaper_Final.pdf](#)

Commission Staff Working Document (2022). Evaluation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (SWD/2022/0179 final) (Radni dokument osoblja Komisije (2022). Evaluacija Direktive 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. kojom se utvrđuju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i kojom se zamenjuje Okvirna odluka Saveta 2001/220/JHA)

(SWD/2022/0179 final) [EUR-Lex - 52022SC0179 - EN - EUR-Lex](#)

De Schutter, A. (2023). *Family gun violence in the European Union (Porodično nasilje uz upotrebu oružja u Evropskoj uniji)* Flemish Peace Institute.

Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (Victims' Rights Directive) (Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. o utvrđivanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i zameni Okvirne odluke Saveta 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava)

[Directive - 2012/29 - EN - EUR-Lex](#)

Ellard, R. & Campbell E. (2020). *Improving support for victims of crime: Key practice insights (Unapređenje podrške žrtvama kriminala: Ključni uvidi u praksu)*, Centre for Innovative Justice, RMIT University

[Improving support for victims of crime, University – Search,](#)

European Commission (2020). *EU Strategy on Victims' Rights 2020-2025* (Evropska komisija (2020). Strategija EU o pravima žrtava 2020–2025)

[eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258](#)

European Commission (2023). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (Predlog direktive Evropskog parlamenta i Saveta o izmeni Direktive 2012/29/EU kojom se utvrđuju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i zamenjuje Okvirna odluka Saveta 2001/220/JHA)

[EUR-Lex - 52023PC0424 - EN - EUR-Lex](#)

European Commission (2023). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (Predlog direktive Evropskog parlamenta i Saveta o izmeni Direktive 2012/29/EU kojom se utvrđuju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i zamenjuje Okvirna odluka Saveta 2001/220/JHA)

[EUR-Lex - 52023PC0424 - EN - EUR-Lex](#)

European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions (Pojačavanje odgovora na potrebe žrtava kriminala: nalazi FRA o izazovima i rešenjima)*.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>

J. Milquet (2019). *Strengthening Victims' Rights: From Compensation to Reparation – For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025*. Report of the Special Adviser J. Milquet to the President of the European Commission. (Jačanje prava žrtava: Od nadoknade do reparacije – Za novu strategiju EU za prava žrtava 2020–2025. Izveštaj specijalnog savetnika Ž. Milkea predsedniku Evropske komisije)

[strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf](#)

Kees, S.J. et al. (2016) *Hate Crime Victim Support in Europe: A Practical Guide (Podrška žrtvama zločina iz mržnje u Evropi: Praktični vodič)*. RAA Sachsen, Dresden

[RAA_Saxony_Hate_Crime_Victim_Support_in_Europe_2016_m.pdf](#)

Krüsselmann K, Aarten P, Liem M (2021) *Firearms and violence in Europe—A systematic review (Vatreno oružje i nasilje u Evropi – Sistematski pregled)*. PLoS ONE 16(4): e0248955.

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0248955>

Nikolić-Ristanović, V., Čopić, S., Nikolić, J., Šaćiri, B. (2018) *Podrška žrtvama u izabranim državama Balkana: Komparativna perspektiva*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije. Beograd: Viktimološko društvo Srbije.

[Podrska_Zrtvama_Analiza.indd](#)

OSCE (2019). *OSCE-led survey on the well-being and safety of women: Main report (Anketa OEBS-a o blagostanju i bezbednosti žena: Glavni izveštaj)*. OSCE Secretariat.

<https://www.osce.org/secretariat/413237>

SEESAC (2025). *Firearm Incidents in the Context of Domestic Violence – Western Balkans, 2019 – 2024 (U fokusu: Monitor oružanog nasilja – Žrtve incidenata sa vatrenim oružjem na Zapadnom Balkanu, 2019-2024)*

[IN_FOCUS_Domestic_violence_Western_Balkans_2019-2024_w.pdf](#)

SEESAC (2025). *Firearm Incidents in the Context of Domestic Violence – Western Balkans, 2019 – 2024 (Incidenti sa vatrenim oružjem u kontekstu porodičnog nasilja – Zapadni Balkan 2019 – 2024)*

[IN_FOCUS_Domestic_violence_Western_Balkans_2019-2024_w.pdf](#)

SEESAC (2025). *Western Balkans Armed Violence Victim Support Analysis (unpublished) (Analiza podrške žrtvama oružanog nasilja na Zapadnom Balkanu – neobjavljeno)* SEESAC (2025).

SEESAC (2025). *The misuse of firearms in domestic violence in the Western Balkans: Key trends and main concerns (unpublished) (Zloupotreba vatrenog oružja u porodičnom nasilju na Zapadnom Balkanu: Ključni trendovi i glavne zabrinutosti – neobjavljeno)*.

United Nations Coordinating Action on Small Arms – CASA (2015). *International Small Arms Control Standard. National regulation of civilian access to small arms and light weapons.* (Kordinaciona akcija Ujedinjenih nacija za malokalibarsko oružje – CASA (2015). Međunarodni standard kontrole malokalibarskog oružja. Nacionalna regulativa civilnog pristupa malokalibarskom i lakom oružju)

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/RuleOfLaw/CivilianAcquisition/UNAgencies_IO/International_Small_Arms_Control_Standards_Inter-Agency_Support_Unit.pdf.

United Nations General Assembly (1985). *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power (A/RES/40/34).* (Generalna skupština Ujedinjenih nacija (1985). Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći (A/RES/40/34))

<https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>

United Nations (2022). *Report of the UN Secretary-General: Strengthening security sector reform.* (Izveštaj generalnog sekretara UN: Jačanje reforme sektora bezbednosti).

[S/2022/280](https://www.un.org/press/en/2022/sgsmr20220280.html). [United Nations 2022_280_english.pdf](https://www.un.org/press/en/2022/sgsmr20220280.html)

United Nations (2009). *Report of the UN Secretary-General: Promoting development through the reduction and prevention of armed violence.* (Izveštaj generalnog sekretara UN: Unapređenje razvoja kroz smanjenje i sprečavanje oružanog nasilja. (A/64/228)

[Promoting development through the reduction and prevention of armed violence : report of the Secretary-General | Refworld](https://www.refworld.org/docid/4a6d8d8d.html)

Victimology Society of Serbia. (2014)). *Victims' protection: International law, national legislations and practice – Book of abstracts. Fifth Annual Conference of the Victimology Society of Serbia (Zaštita žrtava: Međunarodno pravo, nacionalna zakonodavstva i praksa – Zbornik apstrakata. Peta godišnja konferencija Viktimološkog društva Srbije). Belgrade, Serbia.*

[KnjigaApstrakataVGodisnjaKonfVDS2014Eng.pdf](https://www.viktimološki.org/objava/knjiga-apstrakata-v-godisnja-konferencija-vds-2014-eng.pdf)

Dodatni linkovi:

[Annual Gun Violence Data | Center for Gun Violence Solutions \(Godišnji podaci o oružanom nasilju | Centar za rešenja za oružano nasilje\)](https://www.gunviolence.org/gun-violence-data/)

[Briefing – Revision of the Victims' Rights Directive \(Brifing – Revizija Direktive o pravima žrtava\)](https://www.eu-council.org/press-releases/15844/)

[Data on Guns and Accidental Deaths in the U.S.\(Podaci o oružju i slučajnim smrtnim slučajevima u SAD\)](https://www.fbi.gov/newsroom/speeches/2018080101)

[European Network on Victims' Rights \(Evropska mreža za prava žrtava\)](https://www.eurojust.europa.eu/en/european-network-on-victims-rights)

[Standard Reports | Gun Violence Archive \(Standardni izveštaji | Arhiva oružanog nasilja\)](https://www.gunviolence.org/gun-violence-archives/)

smallarmssurvey.org/database/global-violent-deaths-gvd

[Victims Rights First | United Nations \(Prava žrtava na prvom mestu | Ujedinjene nacije\)](https://www.un.org/press/en/2018/sgsmr20180201.html)

[Victims' rights – by country | European e-Justice Portal \(Prava žrtava – po zemljama | Evropski portal e-pravosuđa\)](https://www.e-justice.europa.eu/press-releases/15844/)

[Victim Support Europe \(Podrška žrtvama u Evropi\)](https://www.eurojust.europa.eu/en/victim-support-europe)